SAERS CLEMENS 23456789L
ØVRE SMESTAD VEI 30 C
0378 OSLO

Vennligst meld adresseforandring

VINDEREN HISTORIELAG ISBN 0804-3256
Postboks 90, Vinderen
0319 OSLO
Hjemmeside: http://home.sol.no/~pbache/vindhist.html
Årskontingent kr 100.-
Postgirokonto 0825 0409339
Bankgirokonto 5084.05.24008
Telefon 22 50 70 83 - Per Henrik Bache, pbache@online.no
Redaktør Finn Holden, finnh@persbraten.vgs.no

27

INNHOLD

Redaktørens spalte ..... 2. omslagsside
Høstmøte - Kulturminnedagen 1
Bjarne Mjaaland: Husmannsplassen Svendstuen 2
Finn Holden: Svendstuen i offentlige dokumenter 5
Bjerknes: 50 km i Holmenkollen 6
Lars og Finn Holden: Svendstuen skole 7
Finn Holden: Fossheim hotell 11
To medlemsturer med Holmenkollbanen 14
Jan Høeg: 9. april 1940 på Østre Holmen gård 15
Register over artikler ..... midtsidene
Else M. Astrup: Aker - bygda som ble en hybrid 20
Kulturminner i Akershus ved Finn Holden 31
Regnskap for 1997 - Budsjett for 1998 32
Referat fra årsmøtet 33
Årsprogram for 1998 34
Hvor er dette? 35
Sekretærens hjørne 36

Falch Hurtigtrykk, Oslo 12231 www.falch.no

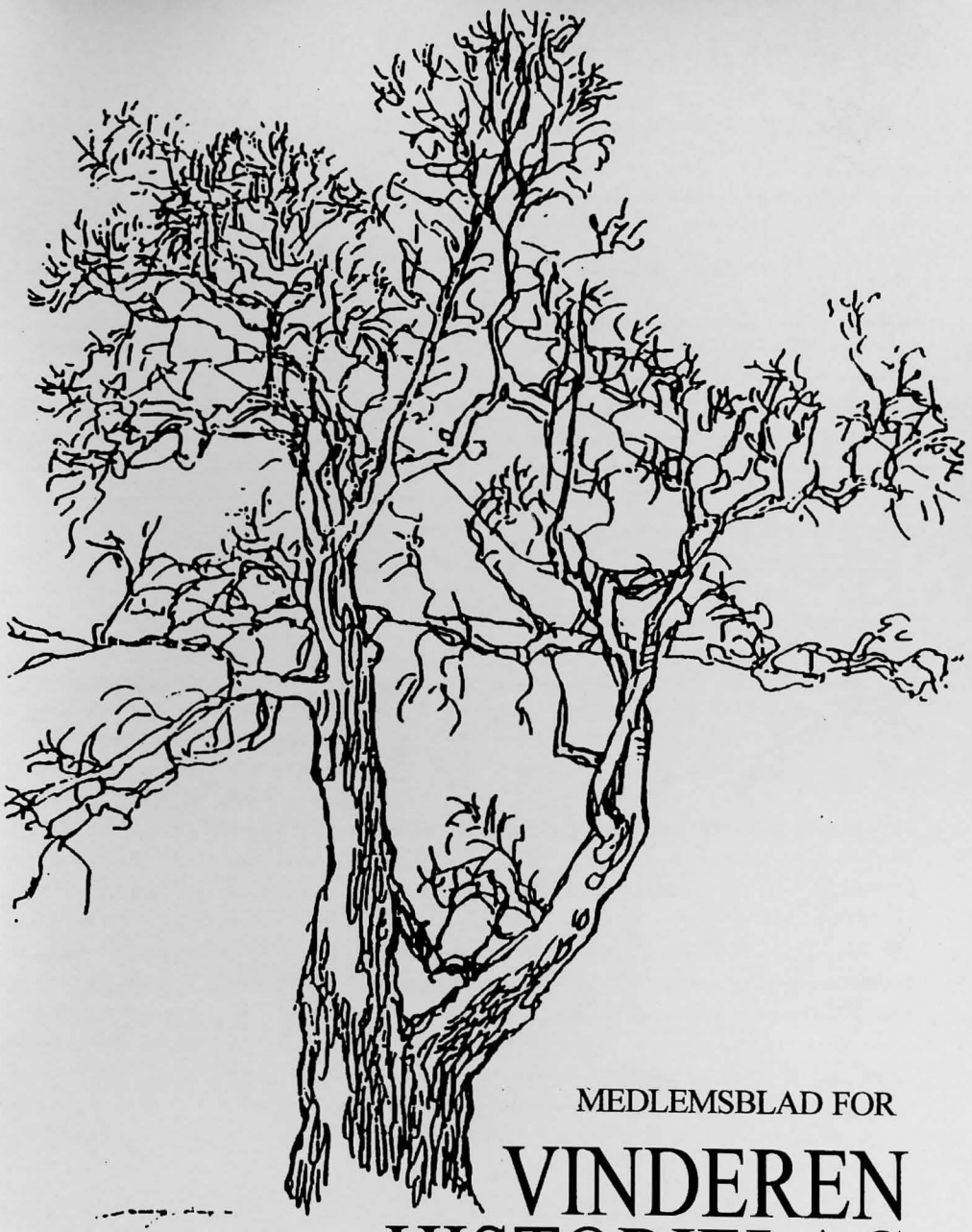

MEDLEMSBLAD FOR

VINDEREN HISTORIELAG

BYDEL VINDEREN **7. årg.**

Fra Frøen til Frognerseteren **NR 3/98**

REDAKTØRENS SPALTE

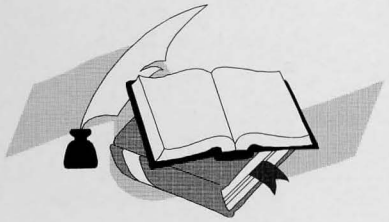

Etter kraftanstrengelsen, økonomisk og arbeidsmessig, med forrige medlemsblad om Holmenkollbanen vender vi nå tilbake til normal størrelse på bladet.

Det er rart med det. I denne spalte er det flere ganger etterlyst stoff om Holmenkollbanen uten respons. Nå har vi hatt to numre om banen gjennom 100 år, da vekkes minnene. Vi har en artikkel med minner fra banen som bringes i neste nummer.

I disse dager åpner Svendstuen skole, en grunnskole med 350 elever, rundt 80 i 1. klasse. Det er 76 år siden forrige barneskole, Slemdal, ble åpnet i Bydel Vinderen, og 10 år siden siste skole ble bygd - Midtstuen ungdomsskole. Det er derfor naturlig å vie bladet til denne begivenhet i bydelens skolehistorie.

Vi ser på Svendstuen gjennom tidene, skrevet av eksperten, tidligere skogsjef Bjarne Mjaaland. Ernst Bjerknes deltok i noen av de første Holmenkolrennene. Jeg tar med en liten skildring av løypa, der løperne sto rett ned fra Båntjern til Svendstuen. Så følger historien om byggingen av Svendstuen skole, skrevet i hovedsak av en foreldrerepresentant som har fulgt med i hele planleggingen og byggingen. Like nedenfor Svendstuen lå Fossheim Hotell, bygd av Fredrik Rustad, som først hadde kafé på Svendstuen. Det var derfor naturlig også å fortelle om dette. Det var noe vanskelig, for ingen på Menighetsfakultetet kjente til at det hadde eid hotellet i en periode.

"Hvor er dette?" oppgaven virket ikke helt etter intensjonen denne gang. Ingen ringte eller skrev om dette bildet bakerst i medlemsbladet, men derimot kunne flere fortelle at siste fargebilde ikke var fra Blankvannsbråten, men viste Odd-hytta på Slakteren. Jeg beklager feilen sterkt, så meget mer som feilen ble oppdaget før trykking. Sekretæren ringte trykkeriet med en gang, sjefen skulle prøve å rette det opp med en gang, men da var trykkingen allerede i gang!

Styret har i lengre tid ønsket å trykke et register over artikler i gamle nummer av bladet. Dette står nå som midtsider i bladet slik at de som ønsker det, kan rive registeret ut og oppbevare det separat.

Finn Holden

Kulturminnekart for Bydel Vinderen
Trykt kart vil foreligge gratis i september. Teksten er skrevet av styremedlemmer i historielaget, men kartet er bekostet av Bydelsforvaltningen.

KULTURMINNEDAGEN 1998

Nasjonalkomiteen for
Den norske kulturminnedagen har bestemt at
årets tema skal være:

Gamle håndverk i ny tid

I den anledning innbyr vi til møte på
Midtstuen skole 13. sept. kl. 1300 - 1500

Anette Solberg Andresen
(fra Norsk Folkemuseum)
vil fortelle om Akerdrakten

OMVISNING I OSLO RÅDHUS

Ordføreren tar imot historielaget i Rådhuset
tirsdag 27. oktober kl. 18.00

Påtegning gjennom sekretæren,
Per Henrik Bache innen fredag 23. oktober

HUSMANNSPLASSEN SVENDSTUEN

av Bjarne Mjaaland

Navnet Svendstuen skulle tyde på at det var stuen der Svend bodde. Navnet stammer imidlertid fra den tiden Holmengårdene hadde møllekvern i fossen utenfor Fossheim, som lå på østsiden av Skådalsbekken nedenfor broen. På husmannsplassen Øvre Svendstuen bodde møllersvennen som ga navnet Svendstuen.

Thomas Heftye blir skogeier

Konsul Thomas Joh. Heftye kjøpte Frogner- og Frøenskogene i 1864. I 1883 skulle det bygges kårstue på Østre Holmen, og for å skaffe midler til byggingen, ble deler av skogen solgt til Thomas Heftye. Dermed ble han eier av et samlet skogareal på vel 7 000 dekar.

Med kjøpet i 1883 ble Heftye også eier av husmannsplassen Øvre Svendstuen med et dyrket areal på 9 dekar. I uthusbygningen var det i første etasje stallplass til 10 hester. I andre etasje var det høyloft og innredet et rom for sagmannskaper og kjørekarer for inntil 14 mann. Når stallukten sivet opp fra stallen og blandet seg med mannslukt og matstell, var det ikke vanskelig å forstå at bestyreren for skogene og sagbruket hadde problemer med å få folk til å bo der.

Svendstua sag i 1909. Det ryker fra lokomobilen.
Skinnegangen i forgrunnen førte til tomten der trelasten ble stablet.
Fra Vevstad: Det begynte med Frognerseterskogen

Nedre Svendstuen fulgte også med i Heftyes kjøp i 1883. I mange år ble den av sagmannskaper og naboer kalt "Vaktmannsstuen" fordi vaktmannen for skogene og sagbruket bodde der.

Under sine rømninger fra Akershus festning gjemte mestertyven Ole Høiland (1797-1848) seg ofte i utløen på Østre Holmen gård. Ved Skådalsbekken syd for Svendstuen er det også en grotte kalt Høilandshola. Under hellerne nord for Båntjern hadde han også mange skjulesteder.

Kristiania kommune overtar skogene

Etter at Kristiania kommune ble eier av Frogner, Frøen og Holmen skoger i 1889, flyttet Heftyes oppsynsmann Fredrik Rustad på Frognerseteren til Nedre Svendstuen og ble kommunens bestyrer for skogene og sagbruksdriften på Svendstuen til 1892.

I et tilbygg på Nedre Svendstuen drev Fredrik Rustad også en kafé inntil han bygde Fossheim Hotell på østsiden av Skådalsbekken. Særlig om vintrene, når akeføret var godt, var det mange som besøkte kaféen på Svendstuen der serveringen fortsatte til 1917.

Nedre Svendstuen fungerte som bolig for kommunens bruksbestyrer til 1917 da ny skogsjefbolig ble bygget på høyden ovenfor Øvre Svendstuen. I 1918 ble det bygget husvær for skog- og sagbruksarbeidere på den søndre del av Svendstuløkken. Etter 1918 ble husmannsplassen Øvre Svendstuen benyttet som bolig for ansatte ved Skogvesenet, slik den også blir i dag.

Sagbruk på Svendstuen

I 1867 bygget Thomas Heftye lokomobilsagbruk på Svendstuen. Sagbruksdriften på Svendstuen, som ble overtatt av Kristiania kommue i 1889, var i gang 2-3 måneder hver vinter med en arbeidsstokk på 10-12 mann. Lokomobilen ble fyrt med bakhon og sagflis. Fyrbøteren hadde et ansvarsfullt arbeid. Men det hendte nok også at sagmesteren ertet fyrbøteren med å sette full fart på en stor stokk slik at hele sagmaskineriet stoppet. Da var det alltid fyrbøteren som fikk skylda for dårlig fyring.

Størstedelen av materialene ble solgt til Oslo kommunes egne byggeforetak under firmanavnet Frognerseteren Bruk På Svendstuen var det drift til 1947 etter 80 års drift. Da ble sagbygningen ombygget til verksted for skogvesenet. Bortsett fra Øvre Svendstuen, Nedre Svendstuen og boligen Gladbakk er nå all bebyggelse revet for å gi plass til den nye Svendsstuen skole. Nedre Svendstuen skal brukes av skolen som lærested for heimkunnskap. Gladbakk, som ble bygget som snekkerverksted i 1947, har hele tiden blitt benyttet som bolig for ansatte i Skogvesenet. Vi vet ikke opprinnelsen til navnet Gladbakk, men navnet kan kanskje knyttes til at den nedre delen av Heftyebakken gikk over sagbruksområdet. Gladbakk skal nå brukes som helsestasjon.

Det må også nevnes at Nedre Svendstuen var administrasjonskontor for Oslo skogvesen i 65 år fra 1889 til 1954. Etter den tid ble Nedre Svendstuen benyttet som tomannsbolig for ansatte ved Skogvesenet.

Med sagbruksdriften på Svendstuen ble alle driftsveiene for skogsdriften anlagt med tanke på lettest mulig hestetransport av virket til dette foredlingsstedet. Med skiløpingens utvikling i Oslomarka i siste halvdel av 1800-tallet var det naturlig at de gamle transportveiene også ble tatt i bruk som skiløyper og akebakker.

Bautaer på Svendstuen

For sin innsats for friluftslivet i egne skoger i Østmarka og Nordmarka reiste Christianias ungdom en minnebauta over Thomas Heftye ved Frognerseterveien på den øvre Svendstuløkka i 1887, året etter hans død.

I krysset Ankerveien - Frognerseterveien ble det også reist en minnestøtte over oberst Georg Stang (1858-1907). Han var forsvarsminister i J. Steens og O. Blehrs regjeringer 1900-1903 og en drivende kraft i arbeidet for å styrke grensefestningene mot Sverige før 1905. Bautaen har denne påskrift:

"Han gav oss mod. Han gav oss magt aa gjera Norig fritt. Staa du om Norigs fridom vakt. Det er no yrket ditt.

Norigs ungdom sette denne steinen 1908."

Når det skulle velges plass for minnebautaer over to så framstående norske borgere som konsul Thomas Heftye og oberst Georg Stang, så var det naturlig at valget falt på løkkene på husmannsplassen Svendstuen med de på den tiden sterkt beferdete adkomstveiene til Marka - Frognerseterveien og Ankerveien.

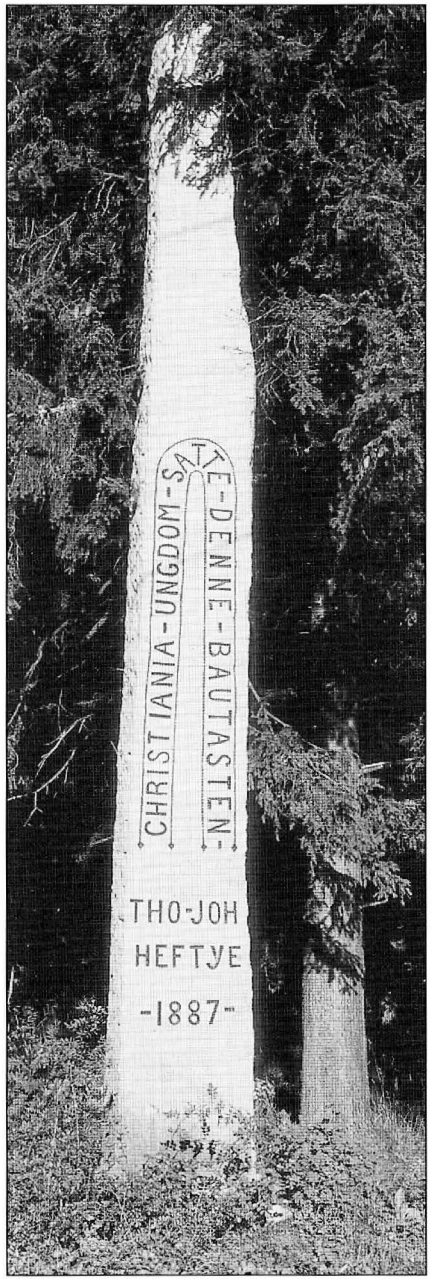

Bautastein over Thomas Heftye, reist av Kristianiaungdom 1887

SVENDSTUEN I OFFENTLIGE DOKUMENTER

av Finn Holden

Da Kristiania kommune kjøpte Frognersæterskogen av dødsboet etter Thomas Heftye, omfattet eiendommen 7170 mål. Av dette utgjorde utmarken 7080 mål. Husene var bare verdsatt til kr 40 000. Dette omfattet vaktstuen, et hus ved veien til Frognerseteren, som var bortleid om sommeren, Øvre Frognerseter og Frøenseteren. Leieinntektene pr år var på 320 kr. Stuen på Frøenseteren var leid ut til Christiania Skiklub fra 1885 for kr 1.- pr. år i 25 år.

Den første branntakst fra 12. juni 1890 omtaler i alt 7 hus, deriblant et saghus med maskinhus. Forsikringssummen var på kr 20 690.

Taksten 1896 omhandler tilbygget som Bjarne Mjaaland nevner, kaféen som Fredrik Rustad bygger til fullmektigboligen. Ved en senere branntakst i 1919 utgjør eiendommen 15 hus, da er det kommet til en husmannsstue i Midtstuen.

Midtstuen ved århundreskiftet, da B. O. Stenberg bodde der. I 1953 ble stedet bygget om til funksjonærbolig. Fra Vevstad: Det begynte med Frognerseterskogen

SVENDSTUEN I 50-KILOMETEREN

av Ernst Bjerknes

Det første virkelige langrenn blev holdt i 1886 og var ca. 12 km langt. I pressen fremkom det både protester og advarsler mot et slikt uhørt langt renn, som vilde sette deltagernes liv og helse på spill. Men «Skiforeningen» holdt stand, og løpet blev holdt dagen før hopprennet, så guttene kunde hvile sig ut efter anstrengelsen. Løipen gikk fra foten av Husebybakken over Grimelund og Gaustad, opom Haugerud skole, ned Sognsbakkene opom Berg og så tilbake over Borgen til mål. Dagen efter blev flere av deltagerne intervjuet, og de fleste måtte nok medgi at de var nokså møre i korsryggen efter anstrengelsen, men ellers var de «ålreit».

I 1887 hadde man så det beryktede vassrenn på 20 km, og derefter i en rekke år 25 km med den samme løipe fra år til år. Løipene blev dengang alltid bekjentgjort på forhånd og gått op, slik at deltagerne hadde anledning til å gjøre sig bekjent med terrenget. Den årlige løipe i denne tid gikk fra Majorstuen over Gaustad og Bånntjern, ned kleiven til Svendstuen, op om Holmenkollen og igjen til Jarbakken, over Voksenjordene og Bogstadvannet, opom Tangen og tilbake over Bogstadvannet og Ullernåsen, ned kleiven til Ullern, over Mærradalen og nedom Hoff og så op igjen over Skøyen til Majorstuen. Det første 50 km renn, i 1888, gikk efter samme løipe i to runder, med en bøtte iskaldt vann på Tangen og en matstasjon med kaffe og smørbrød på Majorstuen til deltagernes vederkvegelse.

(Utdrag fra Medlemsbladet nr. 1/ 1993)

Morgendagens skiløpere. Fra Vevstad: Det begynte med Frognerseterskogen

SVENDSTUEN SKOLE

av Lars og Finn Holden

17. august 1998 åpnet den nybygde Svendstuen skole med 13 klasser fordelt over 6 årstrinn, i alt 350 elever. Tidligere har klassene gått opptil to år i brakker på Hemingbanen, det første året som en avdeling av Slemdal skole, det siste året under navnet Svendstuen skole.

Behovet

De siste årene har det vært stor folkeøkning i den øvre delen av Bydel Vinderen. Mange store private hager er blitt bygd ut, ubygde åssider er blitt bebygd, og institusjoner som Voksenkollen hospits og Fossheim hotell er blitt revet og nye boliger bygd. Barnetallet i bydelen 6-12 år har økt fra 1547 i 1991 til 1978 i 1997, ca. 35 % på seks år. Oslo kommune venter at barnetallet øker til 2127 i år 2005.

Slemdal skole hadde 75 års jubileum i 1997 som landets største barneskole. Den var opprinnelig bygd for 3 paralleller, men este ut slik at spesialrom måtte brukes som klasserom, og midlertidige paviljonger ble bygd. Slemdal skole oversteg normen på 3 paralleller for norske barneskoler. De øverste klassene på Slemdal skoleåret 97/98 hadde 4 paralleller, 4. klasse 5 og 2. klasse ville uten Svendstuen ha hatt 6 paralleller. Når Svendstuen skole bygges ut med 3 paralleller, vil både den og Slemdal skole følge normen, paviljongene kan rives og flyttes til andre skoler. Men befolkningsprognosen viser at det snart blir behov for en barneskole til.

Det pågår nå en diskusjonen i bydelen og i skoleetaten om behovet for ungdomsskoler. De eksisterende ungdomsskoler, Ris og Midtstuen, vil ikke dekke behovet for elever fra Vinderen, Slemdal, Grindbakken og Svenstuen barneskoler. (Grindbakken er en nyere barneskole enn Slemdal, men ligger i Bydel Røa, selv om flertallet av elevene kommer fra Bydel Vinderen.)

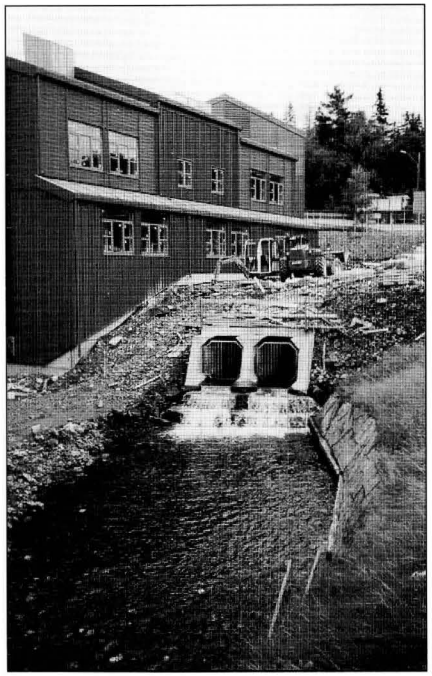

Svendstuen skole med regulert Skådalselv. Foto: Finn Holden

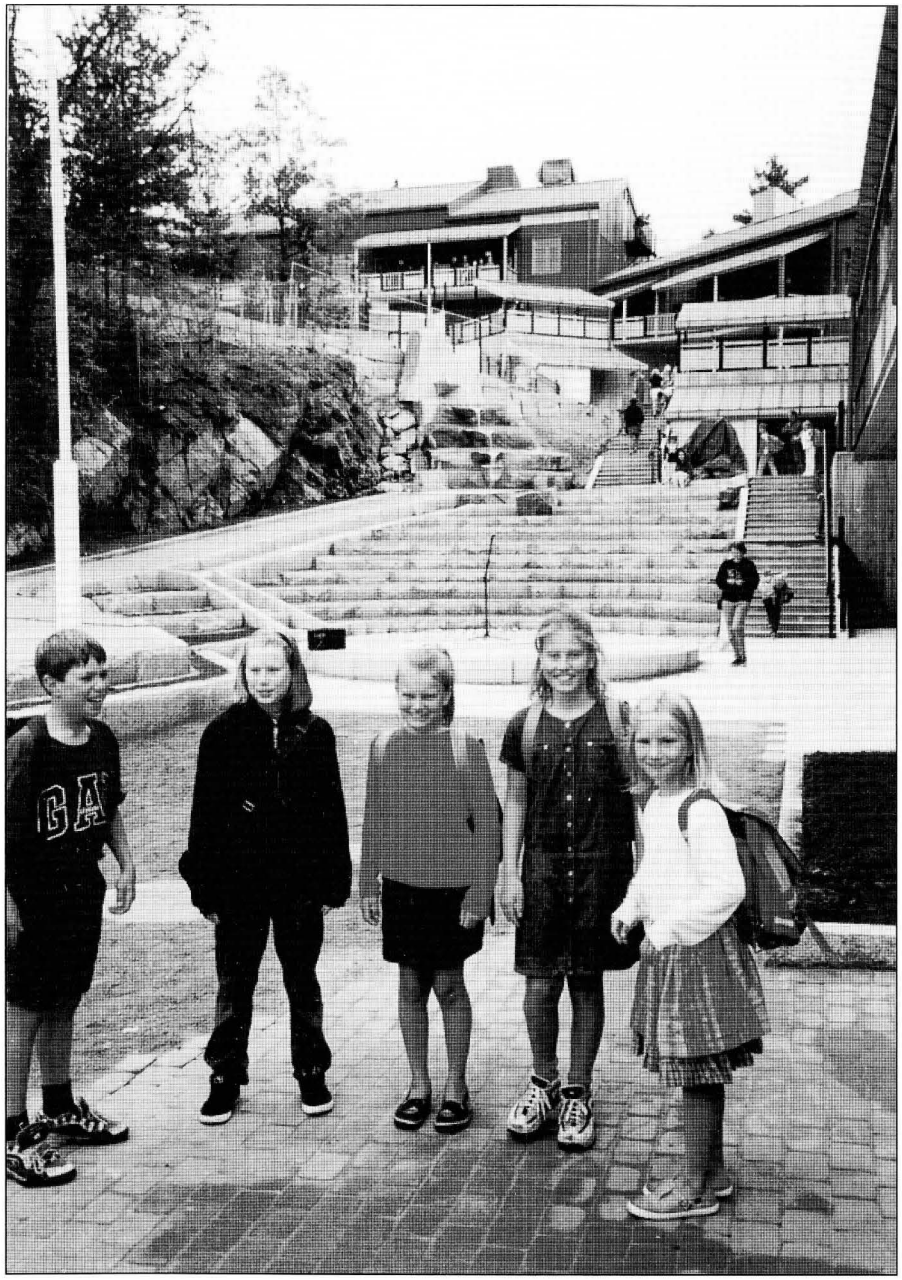

Helhetsinntrykk av den nye Svendstuen skole på første skoledag med forventningsfulle elever. Foto: Finn Holden

Plassering

Fem forskjellige alternative plasseringer ble utredet, med Svendstuen og Midtstutomten der Heftyebautaen står, som de mest aktuelle. Idrettsklubben Heming sa nei til bygging av skole ved Hemingbanen. Bystyret vedtok utbygging på Midtstuen. Fylkesmannen for Oslo og Akershus og senere Miljøverndepartementet sa imidlertid nei av hensyn til turveien til Marka. Fylkesmannen foreslo i stedet skoletomt på oversiden av Holmenkollbanen, innenfor Markagrensen. Dette forslaget møtte også protester. Bystyret vedtok derfor bygging på Svendstuen selv om tomten var under normen for barneskoler, Skogvesenet måtte flytte, og flere hus ble revet. Men to av de gamle bygningene på husmannsplassen var fredet og måtte inkorporeres i skolen.

Bygging

Alex Christiansens arkitektkontor tegnet en skolebygning som en skjerm mot den beferdede Heftyebakken og Ankerveien. Skådalsbekken er bevart mellom skolebygget og veien. Det er blitt et langt, lavt skolebygg i fem etasjer, men ikke noe sted er det mer enn 3 etasjer. Skolen er tegnet for 21 klasser og skolefritidsordning, men fire av klasserommene blir ikke bygd ut i denne omgang. Fra skoleåret 2001 trenger skolen flere klasserom og må bygges helt ut.

Byggingen begynte juni 1997, og skolen skulle vært ferdig til skoleårets begynnelse august 1998. De to husene fra husmannsplassen skal brukes av skolen, Nedre Svendstuen til heimkunnskap og det opprinnelige snekkerverkstedet Gladbakk til helsesøster og grupperom.

I skolegården er det et amfi inn mot fjellskrenten og turveien (Frognerseterveien). På oversiden av amfiet er det en kunstnerisk utsmykning med store granittblokker med vann som sildrer nedover. Vannet pumpes opp fra Skådalsbekken slik at det hele tiden er nytt vann i skulpturen.

Skolegården er over fem plan, relativt smal og svinger som skolebygget. Vest for skolegården, mot turveien, er det et hellende friområde med flere skrenter. Skolen gir et meget tiltalende inntrykk, arkitekten har fått meget ut av en tomt som egentlig er for liten og uhensiktsmessig til skole.

Foreldrene engasjerte seg i trafikksikringen. Opprinnelig var det tegnet en parkeringsplass syd for skolen. Ved flytting av parkeringsplassen til oversiden av skolen ble skolegården noe større og mindre kjøring på skoleområdet.

Kilde:

Befolkningsprognose for bydelene, Oslo kommune 1997.

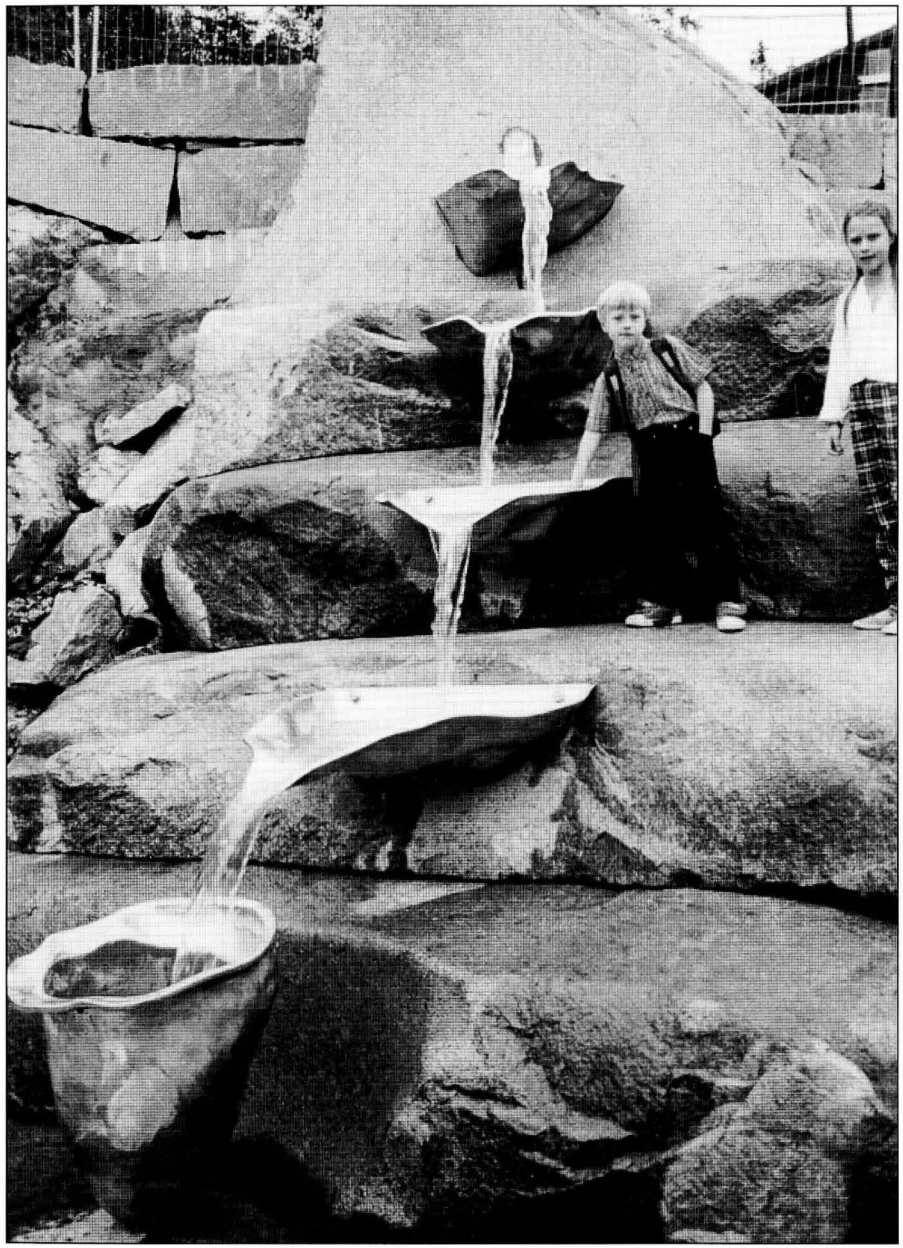

Dag Birkelands vannskulptur er vakker og funksjonell. Vannet pumpes opp fra Skådalselven og renner videre ut så det hele tiden er ferskt vann i kummen. Fra skolens åpning 17. august 1998. Foto: Finn Holden

FOSSHEIM HOTELL

av Finn Holden

I artikkelen om husmannsplassen Svendstuen nevner Bjarne Mjaaland at Fredrik Rustad bygde Fossheim Hotell og flyttet kafédriften dit fra Svendstuen. Han kjøpte tomten med skjøte fra desember 1898 for kr 6 629.- fra Fr. Husebyes dødsbo og bygde umiddelbart hotellet.

Den første branntaksten på Fossheim, Frognerseterveien 54, fra 1899 viser en hovedbygning i plankereisverk i 3 etasjer med forhall, peisestue og 2 spisesaler i 1. etasje, biljardrom og 11 gjesteværelser i 2. etasje og 11 gjesterom i 3. Dessuten var det et uthus med 2 staller til 5 og 3 hester, et kuskeværelse og en leilighet på 3 rom og 2 leiligheter på 2 rom. Dessuten var det et ishus. Taksten ble satt til kr 110 100.

Driften har ikke vært vellykket, for allerede i 1901 er eiendommen slått konkurs med utpanting i 1901 og året etter. I en senere takst 1903 er det små endringer, men eieren er nå enkefru Gulbrandsen. Ved et auksjonsskjøte er eiendommen overtatt av frøken Amalie Lindboe. Foss Bryggeri ga et lån i 1916 mot at bryggeriet skulle være eneleverandør av alt øl og mineralvann som forbrukes gjennom 3 år. I 1923 ga Frydenlund Bryggeri et lån på de samme betingelser.

Fossheim ble øyensynlig drevet som hotell til etter krigen. I 1947 ville eierne selge Fossheim Hotell, og Menighetsfakultetet hadde forkjøpsrett i henhold til en pantobligasjon på kr 100 000. Denne forkjøpsretten skyldtes en testamentarisk gave til MF.

"Fossheim hotell innvidd til misjonærheim. En feststund av de sjeldne". Tekst til bilde i Norsk Misjonstidende nr. 42/1947

Menighetsfakultetet kjøpte Fossheim. Kjøpet ble offentliggjort i Lys og Tid, MFs tidsskrift under overskriften: "De kom i hus til jul". Lys og Liv fortsetter: "Menighetsfakultetets styre har hatt det meget travelt siste arbeidsår ... med over tredve styremøter dette året. Styreprotokollen viser at det er en sak som går igjen i hvert eneste styremøte:

Hvordan skal vi skaffe våre folk skikkelige bolig- og arbeidsforhold? (Kursiv der) I over et år har nå styret arbeidet for å finne en løsning på dette spørsmål. Den nye rektor og hovedsekretæren var helt uten hus i Oslo, og to stipendiater og en dosent bodde så trangt at at det var helt uholdbart i det lange løp. For noen år siden hadde Menighetsfakultetet overtatt en 1. prioritets pantobligasjon i Fossheim hotell, Slemdal. Den gang ble det føyd til at Menighetsfakultetet ville ha forkjøpsrett til eiendommen ved eventuelt salg."

Eiendommen ble budt ut til salg, men Menighetsfakultetet fant at det ville bli for kostbart å innrede hotellet til leiligheter. Imidlertid hadde Det Norske Misjonsselskap problemer med å skaffe husrom til sine hjemvendte misjonærer. Resultatet ble at Menighetsfakultetet kjøpte Fossheim hotell for kr 270 000 som MF lånte rentefritt av Misjonsselskapet. Dette leide til gjengjeld hele Fossheim til misjonærhjem mot at Menighetsfakultetet fikk leid to leiligheter i Fastingsgate 4 av Misjonsselskapet. Her flyttet så den nye rektor og hovedsekretær inn. Misjonsselskapet skulle betale alle drifts- og vedlikeholdsutgifter på Fossheim.

Misjonsselskapet flyttet alderdomshjemmet sitt til det nye stedet, og dessuten ble det brukt som misjonærhjem for flere familier.

Norsk Misjonstidende omtalte Fossheim slik ved overtagelsen i 1947:

"Med Holmenkollbanen er det 10 min. fra byen opp til Slemdal stasjon. Her langt utenfor storbyens larm og bråk, sotog røk ligger villaene oppover skogåsen så stille og fredelige. De store hagene blander sine løvtrær med de veldige granene som er Nordmarkas ytterste forposter mot byen og asfalten. Innimellom disse hagene snor Frognerseterveien seg oppover, og følger vi den 10-15 minutter, kommer vi til en stor tre-etasjes bygning som halvt skjult bak piletrærne ligger i en stor hage med en praktfull utsikt over Oslofjorden.

Det er *Fossheim,* Selskapets nye misjonærheim i Oslo. Vakrere kunne det neppe ligget, og et mer fredelig sted til hvile og ro finnes knapt i Oslo. Fra travelheten og jaget ned i bygryten, er det en lise å komme opp i denne skogsluften hvor freden og roen gir hvile for sinnet.

Fossheim har i de to øverste etasjer 21 soverom, hvorav flere er meget store. To slike rom blir derfor en praktisk leilighet for små familier som vil spise middag nede, men steller frokost og aftens selv. Det er til dette bruk innredet et lite tekjøkken i 3. etasje."

Alt i 1948 kjøpte Det Norske Misjonsselskap Fossheim hotell og sto som eier fram til 1980.

Da ble eiendommen solgt til et eiendomsfirma, hotellet ble revet, og området ble bygd ut med rødmalte eneboliger og rekkehus.

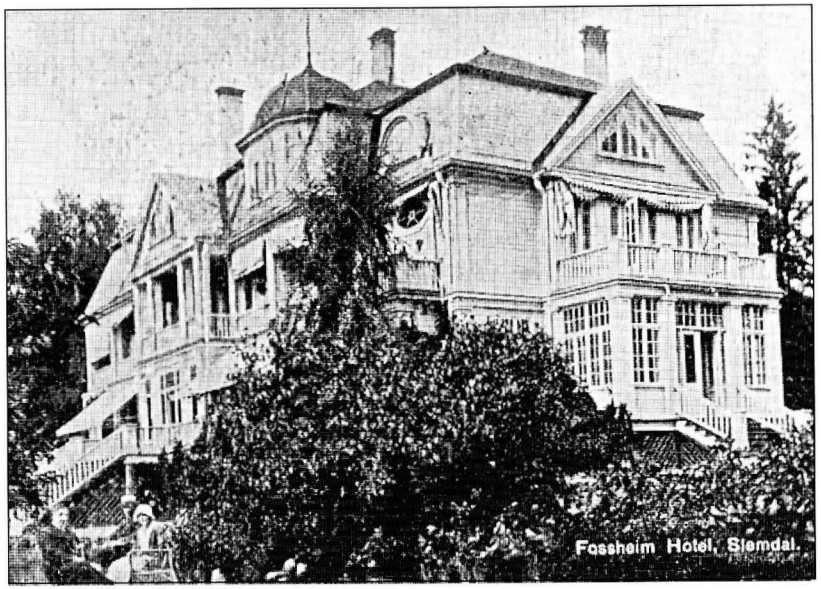

Øverst: Fossheim hotell fra Norsk Misjonstidende
Nederst: Området i dag (Frognerseterveien 54)

Kilder: Branntakstprotokoll for Kristiania, Oslo byarkiv.
Lys og Liv nr. 1/1948, tidsskrift for Menighetsfakultetet.
Norsk Misjonstidende 1947.
Panteregister for Akers Tinglag, bind 4, Riksarkivet..
Styreprotokoll 1939-1960, Menighetsfakultetet

TO MEDLEMSTURER MED HOLMENKOLLBANEN

av Finn Holden

Som opplyst i forrige medlemsnummer hadde Vinderen Historielag 16. og 17. juni medlemsturer med to av de gamle teakvognene på Holmenkollbanen, 609 og 611. Divisjonsdirektør ved Oslo Sporveier, Rolf Gillebo, selv gammel Holmenkollbanefan og trikkekonduktør, var guide på begge turene.

Den første dagen var det surt, regn og vind,og Norge spilte landskamp i fotball mot Skottland i VM i Frankrike. Likevel møtte det opp 90 medlemmer av laget. Neste dag møtte 40 medlemmer.

Vognene sto oppe på Frognerseteren stasjon mens noen av medlemmene gikk traséen inn til den øde og forlatte rødmalte Tryvannshøiden stasjon ved Øvresetertjern..

Rolf Gillebo fortalte på turen om hvor forutseende pionerene for Holmenkollbanen hadde vært, både å anlegge jernbane med store brede vogner, og gjennomføre en tunnel ned til sentrum, et prosjekt som holdt på å knekke selskapet. Gillebo sammenlignet problemene med tunnelarbeidene fra Majorstuen til sentrum med Romeriksporten i dag.

Undergrunnsbanen Majorstuen-Nationaltheatret var den første tunnelbane i Norden. Samtidig var den viktig for utbyggingen av T-banen gjennom hele byen. Videre har Holmenkollbanen og de senere forstadsbanene formet hele bystrukturen. Byutbyggingen har fulgt banelegemene. Gillebo nevnte, og det var sikkert nytt for de fleste, at Oslo er den by i verden som har mest T-bane pr. innbygger!

En annen ny opplysning: Mellom Besserud og Holmenkollen stasjon er banen brattere enn Flåmsbanen!

Tryvannshøiden ble aldri endestasjon på Tryvandsbanen. Gillebo forklarte at dette var et økonomisk spørsmål. Driften Nationaltheatret - Frognerseteren ble kjørt med fire vognsett. Hvis driften var blitt utvidet til Tryvannshøiden, hadde banen trengt fem vognsett, og det ville blitt for kostbart.

Oslo har 80 km T-bane og trafikeres av 207 vogner. T-banen i Oslo er grenbaner, som samles på samme spor gjennom sentrum. I verdenssammenheng er dette sjeldent; det vanlige er at hver linje har sitt spor alene gjennom hele byen. Når alle linjer samles på ett spor i sentrum, skaper dette enorme kapasitetsproblemer. Det kan maksimalt kjøres 5 togsett pr. kvarter gjennom sentrum. Dette løses bl.a. med et effektivt overvåkingssystem for hastigheten. Hvis kapasiteten må økes, kan det ikke skje gjennom flere togsett, men ved at togsettene blir lengre.

Takk til Rolf Gillebo og Holmenkollbanen (Oslo Sporveier).

Referatet er gjennomlest av Rolf Gillebo.

9. APRIL 1940 PÅ ØSTRE HOLMEN GÅRD

av Jan Høeg

Oslo luftvernkommando var vinteren 1940 satt opp med fem luftvernbatterier som hadde med seg lyskasteravdelinger, og ti mitraljøseposter. Ett av disse batteriene befant seg på Østre Holmen gård. Forholdene for dette batteriet den 9. april 1940 kan stå som et godt eksempel på den håpløse situasjonen forsvaret av Oslo befant seg i ved det tyske angrepet: Umoderne kanoner, ammunisjon som ble karakterisert som ubrukbar, ungt befal og menige med meget liten trening.

Ved begynnelsen av 2. verdenskrig befant batteriet seg på Gaustad, men ble senere overført til mobiliseringsplass på Østre Holmen gård, på høyden bak gården. Det var oppsatt med tre 7.5 cm. luftvernkanoner M/32 og to mitraljøser. Lyskasteravdelingen var plassert ved Smestaddammen.

Sjefen for batteriet på Østre Holmen gård var fenrik Bent Bentzen (26 år, fra Oslo). Han hadde med seg sersjant Torgeir Aarak (23 år, fra Oslo) som nestkommanderende. Bentzen skrev senere en rapport om hendelsene 9. april. Den viser at han var fullt klar over tilstanden ved batteriet.

9. april var batteriet satt opp med fem befal og 39 menige. Sjefen, fenrik Bentzen mente at batteriet burde ha hatt minimum 43 menige soldater. I tillegg kom at fire menige var permittert, tre av dem hadde sykepermisjon. Det var tydeligvis lett å få sykepermisjon. En av de sykepermitterte var ikke verre enn at han drog til fjells! Batteriet hadde altså etter sjefens mening åtte mann for lite. Stillingen var ikke blitt bedre av at seks mann var dimittert den 15. mars og 13 mann så sent som 1. april. Man fikk rett nok overført 12 mann fra andre avdelinger, men sykekorporalen meldte seg først 10. april, et døgn etterat kampene var slutt. Batteriet manglet derfor sanitetspersonell. Tre høydemålere var dimittert, den gjenværende hadde fått innvilget permisjon på tross av Bentzens protester. Det var altså en fenrik, fire sersjanter og 35 menige som betjente batteriet, høydemåler og sanitetssoldat manglet

Mannskapet var innkvartert i hus i nærområdet. I Asphaugveien 2 hadde de tilhold i andre etasje i en tomannsbolig. I Dalsveien 36 lå de i en stue i kjelleretasjen og i Holmenveien 39 i peisestuen i kjelleren. På Holmen gård hadde de andre etasje av "Drengestuen" samt en mindre mannskapsbrakke og en spisebrakke for vaktstyrken på ca. 10 mann, begge oppført høsten 1939. Alt var umøblert, provisoriske toetasjes senger og enkle møbler var snekret sammen, slik at rommene var kombinerte sove- spise- og oppholdsrom.

Bentzen fordelte mannskapet med åtte mann på to kanoner og tre på den tredje. På grunn av trær som sto i veien, kunne man ikke skyte med mer enn to ad gangen. Seks mann betjente mitraljøsene, resten arbeidet som telefonvakt,

høydemålere, betjening ved sentralsiktet og som målobservatører.

To minutter over midnatt 9. april ble batteriet alarmert første gang, og allerede 13 minutter senere var de skuddklare. Flyalarmen gikk, og da byen ble mørklagt, var de klar over at dette ikke bare var øvelse. De spurte Oslo luftvernkommando om de skulle hugge trærne rundt batteriplassen, men fikk som svar at det ennå ikke var nødvendig! Kl. 02.00 gikk mannskapene tilbake til forlegningsstedene, men ble purret opp igjen ca. to timer senere.

Ca. kl. 0600 hørte de for første gang flydur, og batteriet ble rettet inn mot duren. Siktbarheten var imidlertid så dårlig at de ikke fikk øye på noe. Først etterpå fikk de melding om at det var norske fly som hadde passert. Det var et rent tilfelle at flyene ikke var blitt beskutt. Nå gikk Jonas Holmen og sønnen Christian sammen med gårdskaren Herman Larsen og sagkaren Morten Øyan i gang med å hogge trærne som hindrer sikten for kanonene. Bentzen ga dem i rapporten mye ros for kaldblodighet og energi under den påfølgende skytingen, men tilføyde: "Det var dog ikke mulig på den korte tid å få hugget så meget at ikke siktningen ble vesentlig hindret. Dette gjorde seg serlig gjeldende for høydemålingens vedkommende, viss effektivitet på grunn av manglende rutinert måler allerede på forhånd var nedsatt."

En time senere observerte de tyske fly i syd og åpnet ild med to kanoner. De hadde store problemer: Begrensede soner å skyte i, gal høydemåling, og fremfor alt, gammel ammunisjon som var ukjent for mannskapet. Flyene fløy dessuten for lavt til at kanonene kunne brukes effektivt, slik at man var henvist til å bruke mitraljøsene. De hadde heller ingen effekt. Bentzen trodde at de skjøt ned et fly som han mente falt ned ved Makrellbekken. (Overkommandoen gjorde senere flere undersøkelser om denne saken og fant ut at batteriet ikke hadde skutt ned noe fly). Senere fikk de sammen med andre luftvernbatterier i Osloområdet tilkjørt ny ammunisjon. Overkommandoen i Oslo måtte rekvirere private lastebiler på gaten for å få kjørt ut ammunisjonen. På Holmen brukte de nå mye tid på å skyte seg inn på nytt.

Bentzen klaget over at de måtte søke dekning når de tyske flyene fløy lavt over batteriet. Som vi ser av bildet av en av kanonene, lå den svært åpent i terrenget, snøvollene rundt kanonene var smeltet, de nedhogne trærne ga bare delvis beskyttelse.

Etter en tids skyting oppsto det en overledning i en av akkumulatorene slik at spenningen falt ut. En sersjant ble sendt av gårde etter en ny. Han kom tilbake etter at kampene var slutt.

Fornebu var i morgentimene tatt av tyskerne, og avdelinger rykket uhindret framover langs Drammensveien. Ved 11-tiden hørtes det skyting nede ved Hoff, og batteriet fikk ordre fra Luftvernkommandoen om å ta opp kampen mot en tysk avdeling. Hvis de ikke klarte å holde stillingen, skulle de trekke seg tilbake med materiellet til Ekeberg batteri eller ødelegge materiellet og søke nordover gjennom skogen. Veien opp fra syd til Holmen gård ble sperret med avhogne trær og mitraljøsene flyttet slik at de kunne beskyte sperringen. Halvparten av styrken ble plassert her for å

forsvare seg ved angrep fra syd og vest. Mot øst så de tropper fra Garden, så resten av mannskapet ble plassert ved låven midt på jordet nord for gården for å dekke en eventuell retrett fra mitraljøsestillingen.

Dette var en ganske håpløs situasjon. Luftvernsoldatene hadde før krigen dårlig øvelse i infanteritjeneste. De menige soldatene hadde til sammen 400 skarpe geværskudd, dvs. 11 skudd per gevær. De hadde ikke håndgranater og var ikke utstyrt med gassmasker. Befalet og ¼ av de menige hadde ikke hjelm, bare vinterluer. Mitraljøsene hadde bare luftmålstativer, og Bentzen skriver i rapporten: "Det hersket synlig nervøsitet blandt mannskaperne selv om disiplinen var god, og man kunde nu fra våre stillinger iakta angrepet på Smestad lyskaster".

Det var en tysk avdeling på 50 mann som ved Skøyen tok av fra hovedveien og trakk oppover mot Hoff. Angrepet stoppet etter en kort kamp nedenfor Smestaddammen, da de norsk styrkene trakk seg tilbake bortsett fra fire mann som ble tatt til fange etter at de hadde gjemt seg i villa "Bjørnebo" ved Smestaddammen. Tyskerne snudde, og batteriet på Holmen unngikk kamp. Ca. kl. 13.00 fikk Bentzen ordre om å innstille skytingen og å møte ved Ekeberg batteri for nærmere ordre. De brukte en time på å komme seg av gårde. Man fikk ikke tak i lastebil for å få med seg kanonene og annet utstyr. De tok bort deler av avfyringsmekanismen fra to kanoner og kastet dem (etter det Bull Berg skriver i sin rapport) i Holmendammen. (Naboer

Østre Homen gård. Fra Henning Sollied: Akersgårder. Oslo 1947

mener at isen ikke var gått på Holmendammen 9. april. Forfatterens anmerkning) Benzten skriver at de også fikk gjemt bort ildledningsapparater, mitraljøsene og litt ammunisjon før de pakket ryggsekkene og dro sin veg.

Da de kom til Ekeberg, fikk de ingen nye ordre. De overnattet på Bekkelaget skole hvor de neste morgen ble avvæpnet av tyske soldater og ført tilbake til Ekeberg batteri og internert der. Bentzen selv ble ført tilbake til Holmen. Der undersøkte en tysk offiser batteriet. Kanonene var dekket av presenninger, og offiseren tittet tilfeldigvis bare på den kanonen som var intakt. Ellers åpnet han ingen av de tomme materialkassene, og mente at alt var i orden. Deretter ble Bentzen ført til den tyske overkommando og fikk ordre om å gå i stilling igjen og skyte på engelske og franske fly. Dette nektet han å gjøre før han fikk ordren bekreftet av norsk militær myndighet. Man fikk ikke forbindelse med noen slik myndighet, og han ble "under trussler ført tilbake til Egeberg". Her kom han ca. kl. 18.00 over telefon i kontakt med Luftvernkommandoen, og sjefen for Oslo Luftvernkommando gjentok ordren om skyting på engelske og franske fly.

En tysk styrke på 10 mann førte befal og menige tilbake til Holmen for å gjøre batteriet skuddklart. Bentzen arbeidet nå med fluktplaner og innkalte alle til møte på sitt kontor. I ly av mørket forlot mannskapet litt etter litt batteriplassen og samlet seg på kontoret. Bentzen orienterte kort om stillingen og om fluktmuligheter. Alle var enige om å stikke av. De som hadde sivilt tøy med, byttet, og alle forlot i stillhet Holmen. Batterisjef Bent Bentzen selv forlot stedet som sistemann kl. 00.45 den 11. april. Fire befal og 15 menige samlet seg i løpet av dagen på Skjennungen. De tok seg på ski gjennom Marka for å slutte seg til avdelinger lenger nord. En del av besetningen endte på Rjukan.

Bentzen skriver i Oslo den 8. august 1940 rapport om begivenheten 9. april på Holmen. Som avslutning på rapporten gir han uttrykk for sin frustrasjon over forholdene. Når skytingen ble så dårlig, skyldtes det for en stor del: 1. For lite personell, 2. Lite øvet høydemåler, 3. Elendig ammunisjon.

Den gamle ammunisjonen hadde en dødtid 3 - 4 ganger lenger enn det normale og kunne ikke legges inn på sentralsiktet i sin helhet. Bentzen hadde stadig påpekt forholdet skriftlig og muntlig. Senest 8. april snakket han med Luftkommandoens kontor om saken, men fikk beskjed om at han måtte søke om å få bytte. Midt under skytingen 9. april kom som vi har lest, ny ammunisjon uoppfordret!

På selve kampdagen savnet han bedre kommunikasjon med Luftvernkommandoen, og han forsto i det hele tatt ikke hvorfor de skulle melde seg på Ekeberg batteri. "Man fikk jo i realiteten ordre om på egen hånd å melde seg ved en fangeleir." Hadde han fått bestemme selv, mente han at de ville ha kommet seg ut av Oslo både med mannskap og materiell.

Vi skal i en senere artikkel se hvordan tyskerne var langt bedre forberedt ved hjelp av en mann som bodde nettopp i vårt distrikt.

VINDEREN HISTORIELAGS MEDLEMSBLAD

REGISTER

1992/1 - 1998/3

1992/1:
- Rolf Rasch-Eng: Den gamle eika i Holmenveien 77
- Finn Holden: Holmenkollbanen gjennom "de deilige skovtragter" 1898
- Øyvind Gaukstad: Pioner i gamle Aker - sogneprest Otto Holmboe

1992/2:
- Finn Holden: Holmenkolbanen - "å flytte på landet"
- Signe Solberg: Minner fra skoletiden på Slemdal skole
- Øyvind Gaukstad: Rusletur i Voksenkollområdet
- J. og K.A. Økland: Oslo rundt langs vann og vassdrag (bokanmeldelse)
- Finn Holden: Lille Frøen

1992/3:
- Holmenkollen kapell
- Sigrid Solberg: Mellom Ris og Slemdal
- Finn Holden: Holmenkolbanen en livsnerve
- Brev til redaksjonen om Skiforeninen og Frøensdammene
- Vandring på gamle stier i Voksenkollen

1992/4:
- Finn Holden: Spredte glimt om julefeiring
- Finn Holden: Holmenkollen skydsstation
- Sigrid Solberg: Minner fra Slemdal skole
- Medlemsmøte på Oslo Bymuseum
- Elizabeth Skjelsvik: Tilleggsord om Samuel (Høysekken)

1993/1:
- Bjarne Mjaaland: Frognerseterskogene - skogsdrift, naturvern, idrett og friluftsliv
- Ernst Bjerknes: Skiløpning i marka i 80-årene
- O.M. Overn: Skiløype over Riisjordet
- Emil Smith: Disse fjerne år
- Øyvind Gaukstad: Oppvekst i Marka
- Finn Holden: Isblokker som kjøleskap
- Årsmelding 1992
- Sigrid Solberg: Minner fra Slemdal II

1993/2:
- Tom V. Segalstad: Sogn grube - historikk
- Wenche Helliksen: Trekk fra Oslos forhistorie
- Ole Rojahn: Hvordan finner man fortidsminner?
- Tove Eidsbø: Barndom på Vinderen Hovedgård
- Ernst Bjerknes: Sognsvannsbekken
- Årsmøtet 1993
- Frederik F. Zimmer: Minner fra Slemdal skole III

1993/3:
- Nils Retterstøl: Gaustad - sykehus og gårdsbruk
- Finn Holden: De første mennesker på Vinderen
- Øyvind Gaukstad: Gerda Ring

1993/4:
- Frederik F. Zimmer: Fra Holmenkollbanens barndom
- Finn Holden: Aking som masseidrett i 1920-årene
- Finn Holden: De eldste gårdene i Aker
- Øyvind Gaukstad: Per Aabel
- Frederik F. Zimmer: Holmenkoltrakten. Fremtidsbilleder - Et "Stor-Kristiania"
- Sigrid Solberg: Fortellingen om Viga-Ljot og Vigdis

1994/1:
- Finn Holden: Den mest nasjonale av alle norske idretter
- Deltakere fra Vinderen bydel - vinterolympiadene 1936-1992
- Kr. A. Arnesen: Slalåmrenn på Ris 1933
- Sigrid Solberg: Hannemor Gram i Garmisch 1936
- Jakob Vaage: Holmenkollen som olympisk arena
- Harald R. Maartmann: 5-mila i OL 1952
- Bjarne Jensen: "Femti'en"
- Glimt fra OL i Oslo 1952
- John Jay: Olympisk tilbakeblikk
- Finn Holden: Tryvannsåsen - "Norges Davos"
- Einar Hellum: Aking - en vinteridrett for alle
- Enevold F. Schrøder: "Akevitten" Heftyebakken
- Årsmelding 1993

1994/2:
- Forsvarets fjellanlegg i Holmenkollen
- Ernst Bjerknes: Småturer i Aker i 1870-80-årene
- Finn Holden: Om å flytte på landet ved århundreskiftet
- Frederik F. Zimmer: Litt om Slemdal og Gråkammen
- Margit (Kristiansen) Walker: Villaen uten spiker
- Sigrid Solberg: Varelevering og andre tjenester
- Anne-Wenche Ore: Hvordan Vettaliveien fikk navnet sitt

1994/3:
- Thomas Heftyes samling på Frognerseteren
- Christine C. Heftye: Thomas Heftye
- Finn Holden: Osloherad 1000 - 1349
- Finn Holden: Med Bugatti og Harley Davidson i Korketrekkeren
- Anne-Wenche Ore: Dagligliv på Voksenlia rundt 1930
- Finn Holden: Thaulow-tårnet på Volvat

1994/4:
- Finn Holden: Svartedauen kommer til Osloherad (Aker)
- Ole Rojahn: Oppsiktsvekkende funn i Oppegård
- Kristian F. Arnesen: Frøensvolden
- Bystyret for 100 år siden
- Ivar Ulvestad: Kan postkort fortelle lokalhistorie?
- Bjarne Mjaaland: Mortenstua i Frogner skog
- Ørnulf Hodne: Akeminner fra Korketrekkeren i 1950-årene

1995/1:
- Andre verdenskrig 1939-1945
- Hans Olav Egede Larssen: 9. april 1940 på Frøen - en sjokkåpning
- Finn Jespersen: "9. april kommer jeg aldri til å glemme"
- En beskjed kommer fram
- Våre falne 1940-1945 I
- Eva Lorentzen: Dagboksblader fra våren 1940
- Inge Lorange Backer: Ris skole 1939-1945
- Øyvind Gaukstad: Grimelund-møtene sommeren 1941
- Jan Høeg: Kirkefronten
- Årsmelding 1994

1995/2:
- Anders Gogstad: Apalveien 20 - 9. april 1940
- Våre falne 1940-1945 II
- Finn Holden: Milorg D 13
- Are Saastad: Motstandsgruppe på Gaustad
- Gunnar Sønsteby: Episoder fra motstand under krigen
- Finn Holden: Den illegale presse
- JEA: Fra en illegalist's liv på Vinderen under krigen
- Slaget i Tryvannskleiva
- Nazioppmøte i Hippodromen
- Finn Holden: Likvidering for øynene på Vinderenelever
- Vandrevers
- Georg Stabell: Skikretsens "jøssinger"

1995/3:
- Alf Refsum: Krigsdagbok 9. april - 11. mai 1940
- Sigrid Solberg: Bjørn Rørholt fra Vettakollen
- Lars Schage: Razzia mot "London-Nytt"
- Finn Holden: Nasjonalsosialisme i Vestre Aker til 1945
- Jakob Vaage: I okkupasjonens mørke
- Kristian Ottosen: Isidor
- Jon Brænne: "Da kjellerveggene ble kunstverk"
- Rolf Skoglund: Holmenkollbanen under krigen

1995/4:
- Inga M. Refsum: Okkupasjonsdagbok fra Haakon den Godes vei
- Finn Holden: Det rasjonerte samfunn 1940-45
- Evelyn Borchsenius: Matauk under okkupasjonen
- Anne-Wenche Ore: Matauk i åsen under krigen
- I det daglige, hva savnet folk?
- Noen matoppskrifter
- Jan Høeg: Slemdal skole under krigen
- Evelyn Borchsenius: Noen minner fra Slemdal skole under krigen
- JEA: Dramatikk i Tennisveien under krigen
- Oslo-pressen 8. mai 1945

1996/1
- Jørgen Gjerdrum: Om Nordmarken
- Vilhelm Haffner: Nordmarka i gammel tid
- Jakob Vaage: Det første 50 km rennet i verden
- Ernst Bjerknes: Omkring den første 50 kilometeren i 1888
- Frederik Zimmer: Skihytta "Rødkleiva"
- Finn Holden: Trolovelse for 240 år siden. To menneskeskjebner
- Trygve Christensen: Ankerveien (bokanmeldelse)
- Årsmelding 1995
- Det nye Rikshospitalet (oversiktstegning)

1996/2:
- Arne Dahlin: Barndom på Vinderen ved århundreskiftet
- Geir Hvoslef: Minner fra Vinderentiden omkring 1920
- Oddlaug Marstein: Barndom i Thaulows vei før krigen
- Peer Chr. Mo: Speiderbevegelsen i Vestre Aker
- Speiderliv i 50 år - 2. Riis Speidergruppe 1945-95 (bokanmeldelse)
- Harriet Bjørne-Larssen: Hvor er dette på Slemdal?
- Øyvind Gaukstad: Apotekgården på Vinderen
- Evelyn Borchsenius: Villa Sole - nå Risvollen - og Høva
- Bjarne Mjaaland: Utvikling av skogsdrift og friluftsliv i Oslomarka
- Øyungsvisa
- Bjarne Mjaaland: Bernhard Herre - lovpriste skogene rundt hovedstaden
- Nils Petter Thuesen: Oslo - seks historiske vandringer (bokanmeldelse)
- Årsmøte 1996

1996/3:
- Finn Holden og Jan Høeg: Skolen i Vestre Aker, del 1
- Arnfinn Stange: Roll og Ihlen privatskole
- St. Hanshaugen Ullevål - streiftog i bydelens nedre del (bokanmeldelse)
- Nils P. Thuesen: Oslo før Oslo (bokanmeldelse)
- Stine Marie Berner: Oppvekst i Vinderen bydel
- Bevilling til Vinderen apotek

1996/4:
- Finn Holden og Jan Høeg: Skolen i Vestre Aker, del 2
- Hans Arisholm: Som ti-åring på Vinderen skole i 1925
- Elizabeth Skjelsvik: Holmenkollen skole
- Sigrid Solberg: Minner fra Slemdal skole
- Anne-Wenche Ore: Slemdal skole 1934-41
- Sigrid Solberg: Minner fra Riis gymnas
- Kaia Beck Østberg: Trekk fra realskole og gymnas 1944-1950
- Gamlebyen Kirke 200 år (bokanmeldelse)

1997/1:
- Øyvind Gaukstad: Vinderen Historielag 5 år
- Finn Holden: Vestre Aker før århundreskiftet
- Finn Holden og Sigrid Solberg: Malere om Vinderen bydel
- Finn Holden: Skjennungsstua gjennom 40 år
- Årsmelding 1996
- Rolf Rasch-Eng: Den gamle eika i Holmenveien 77

1997/2:
- Finn Holden: Seterdrift i Vestre Aker
- Marka i det 21. århundre. En visjon for Oslomarkas framtid
- Fritz von Dardel: Minnen från Heftye-villaen 21. nov. 1871
- Thomas Wyller: Skoleminner fra Slemdal skole 1924-29
- Årsmøtet 1997
- Anne-Wenche Ore: Holmenveien 5
- Arkitekt Sverre Fehn gratuleres med Pritzker-prisen
- Hvor er dette?

1997/3:
- Evelyn Borchsenius: Skådalen
- Bjørn H. Gløersen: Vandring i Skådalen og gamle minner
- Torbjørn Johan Sander: Skådalen off. skole for døve og "de fremmede" barna i miljøet
- Tone Marie Olstad og Jon Brænne: Hvor er dette? - Havna allé 7
- Finn Holden: Østre Gaustad og "Havnen" - utfyllende kommentar
- Finn Holden: Vårvandring i Hansen-byen
- Finn Holden: Slemdal skole 75 år - fritt fra NRK 1

- Joh. A. Dons: Oslo-traktenes geologi med 25 turbeskrivelser (bokanmeldelse)
- Karsten Alnæs: Historien om Norge (bokanmeldelse)
- Finn Holden: Aker Sogneselskap 190 år
- Hvor er dette? Hva var dette?

1997/4:
- Evelyn Borchsenius: Holmenkollen kapell
- Ragnhild Klykken: Hvor er dette? Slemdalsveien 54
- Finn Holden: Frøen politistasjon og Vinderen politistasjon
- Finn Holden: Skådalentur med Historielaget
- Mari Kollandsrud: Pilegrimsleden til Nidaros (bokanmeldelser)
- Bjarne Mjaaland: Skogsdrift, fløtning og sagbruksdrift i Maridalen
- Sverre Thon: Guttedager på Lille Frøen
- Finn Holden: Frognerbekken
- Hvor er dette? Hvorfor er dette bygd?

1998/1:
- Fredrik Charlo Borchsenius: Olavsborg - Gråkamveien 10 A
- Finn Holden: Samferdsel i bydelen før Holmenkollbanen
- Finn Holden: Begeistring for den frie natur
- Ernst Bjerknes: Småturer i Aker i 1870-80-årene
- Finn Holden: Etablissementene på Voksenåsen
- Finn Holden: Hestesporvei og elektrisk sporvei
- Finn Holden: Jobbetid og byggeboom i Kristiania
- Årsmelding 1997
- Harald Sandvik og Elizabeth Skjelsvik: Minnerøys over dansk statsborger ved Holmenkollen Kapell
- Arld Holland: Mysteriet ved Holmenkollen kapell
- Bjarne Mjaaland: Veier, stier og løyper i Frognerseterområdet
- Trygve Christensen: Sørkedalsvassdraget og Sørkedalen (bokanmeldelse)
- Ullern Historielag: Ullern - Røa og landet omkring (bokanmeldelse)
- Hvor er dette? Hva lå i nærheten?

1998/2
- Finn Holden: Holmenkollbanen 100 år: planene, anlegget, Holmenkollbanen i drift, villabebyggelsen, Tryvandsbanen, Undergrunnsbanen, Holmenkollbanen som livsnerve i byen, okkupasjonen, etter krigen
- Lisen Heyerdahl Haanes: Halvor Emil Heyerdahl

- Anne-Wenche Ore: Om å bo på landet - i alle fall langt fra byen
- Rolf Gillebo: Holmenkolbanen - noen minner fra 50-årene og noen betraktninger over banens betydning
- Knut A. Nilsen: Nordmarkstrikken (bokanmeldelse)
- Tor Øystein Olsen: Blomsterengene ved Blankvann
- Hvor stod denne? Når er denne fra?

1998/3
- Bjarne Mjaaland: Husmannsplassen Svendstuen
- Finn Holden: Svendstuen i offentlige dokumenter
- Lars og Finn Holden: Svendstuen skole
- Finn Holden: Fossheim hotell
- Medlemsturer med Holmenkollbanen
- Jan Høeg: 9. april 1940 på Østre Holmen gård
- Else M. Astrup: Aker - bygda som ble en hybrid
- Sigbjørn Larsen: Kulturminner i Oslo og Akershus (bokanmeldelse)
- Årsmøtet 1998
- Regnskap for 1997
- Årsprogram for 1998

I alle numre har dessuten redaktøren sin spalte og sekretæren sitt hjørne, styrets sammensetning og historielagets adresse er oppført.

Kilder:

Chr. Bennecke: Rapport av 02.02.50, Riksarkivet
Bent Bentzen: Rapport til sjef for A 1, major Jacob Bull Berg, 8.8.40, Riksarkivet
J. Bull Berg: Rapport 08.09.40. 1940, Riksarkivet
Cato Guhnfeldt: Fornebu 9. april, Wings Forlag A/S, 1990
J. Johnsen: Det tyske angrepet på Oslo, Riksarkivet

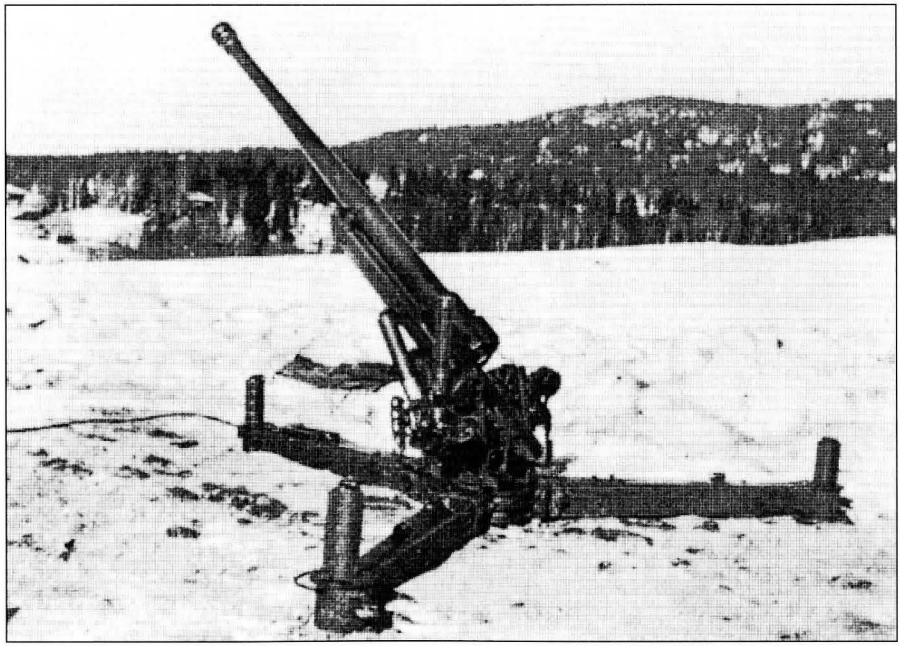

En 75 mm luftvernkanon, M-32 i stilling ved Østre Holmen batteri i april 1940. Foto: Rolf Håva. Fra Guhnfeldt

AKER - BYGDA SOM BLE EN HYBRID

AV ELSE M. ASTRUP

1948 ble Østre og Vestre Aker innlemmet i hovedstaden.

Hva har skjedd med stor-Oslo i de siste 50 år? Kan man med hånden på hjertet si at byen har utviklet seg i positiv retning? Er dens sjel blitt tatt vare på? Har man tatt hensyn til nær-områdenes opprinnelige landskapsstruktur? Hva skjedde med det siste løftet, gitt av ordføreren i Aker herredstyre, om å «våke over utviklingen»? Hva maktet Aker Sogneselskap å gjøre? Er det kontrollerbare kommet ut av kontroll? En sliten by, grå, intetsigende, forurenset? En by av pølseboder, kaffebarer, paraboler? Et ørkesløst sammensurium av handlingslammelse og gå-på-mentalitet? En by i utakt med seg selv? En hovedstad av haier og kortsiktige spekulatører? En by av nostalgiske svermere? Er det hva vi har å forholde oss til?

Før århundreskiftet var Aker Herred en smilende jordbruksbygd. Ondulerende åkre vekslet med skogkratt. På engene beitet dyrene. De gamle krøtterstiene førte til skogmarkene. Mellom gårdene gikk de gamle kjerreveiene. Industrien holdt seg langs vassdragene. Det rådet orden og idyll. I 1898 åpnet Holmenkollbanen. Den hadde som primæroppgave å føre menneskene og ikke dyrene til skogs.

I dag kan man ofte lure på om det ikke er omvendt?

Utparsellering

Deler av Akergårdenes arealer ble parsellert ut i perioden fra slutten av 1800-tallet til 1940, men det foregikk i hovedsak i randsonene. Etter grenseutvidelsen etter krigen ble gårdene som «fritt vilt» for utbyggere. Boligmangelen var stor på grunn av befolkningsvekst og som følge av stagnasjon under krigen. Da jordbruksarealer i pressområdene ble omgjort til tomter, ble det fart i omsetningen. Det var ikke lenger god politikk å tenke kvalitet, men kvantitet. Arrondering og arealtilpassing ble fremmedord.

Utbyggingstakten fra 1948 og til i dag har aksellerert.

Først bygget man arkitekttegnede villaer med veltilpassede hager. Den beste matjorda ble bevart. Så gikk mer over til byggmester-tegnete hus i større skala, rekkehus og leilighetskomplekser. Det skjedde først forsiktig på skrinn jord. Så kastet man etterhvert alle hemninger over bord. Utnyttingsmanien skyllet inn over det tidligere Aker. Man bygget ut for fote både i øst og i vest på århundrer gammel dyrkingsmark. Det nyttet ikke å kjempe imot.

Sognene Nordstrand, Østre og Vestre Aker og Ullern, inndelt fra 1909, ble alle i større eller mindre grad gjort til gjenstand for en hensynsløs urbanisering. De skadelidende er blitt eldre, syke og unge, de mest forsvarsløse i samfunnet. De har ingen reelle valg, men må ta til takke med de tilbud som finnes. I så henseende har de tidlgere sognene forlengst fallert.

Historikk

Det var langt fra opplagt at Akerbygdene skulle bli innlemmet i hovedstaden. Mange politikere, særlig blant de konservative, strittet i mot. Det var en politisk thriller både på lokalt og rikspolitisk plan som pågikk over mange år. Først ble forslaget nedstemt på 30-tallet. Nøden etter krigen må ha vært utslagsgivende for det endelige vedtaket.

Siden kristendommens spede barndom har Oslo vært et sentrum. Konger som Olav Trygvason og Sverre trengte ankerfeste innerst i fjorden. Trusselen fra nabolandene var stadig imminent. Og det var i første runde ikke spørsmål om union, men om innlemmelse. Harald Hardråde skal, i følge sagaen, ha grunnlagt Oslo på midten av 1000-tallet. Olav Kyrre skal ha etablert bispestolen få år senere. Akershus festning ble grunnlagt av Håkon Håkonsson et par århundrer etter grunnleggelsen. Bergen og Trondheim var fremste handelsbyer, men Oslo var viktigere strategisk sett. Oslo ble et militært, økonomisk og kulturelt knutepunkt østafjells allerede tidlig i Middelalderen.

Trangsynt politikk

Uten hensyntagen til vårt langstrakte, avfolkede land søker stadig flere seg til Oslo-regionen. Politikerne leder an med sin trangsynte «hermetikk-politikk.» Vi har vent oss til at slik skal det være. Et godt eksempel er raderingen og utbyggingen av Gaustad gård. Bare en neve ungdommer opponerte. Nå blir trafikken

Riis gård. Foto: Else M. Astrup

på veiene nær det nye Rikshospitalet lokalpolitikernes hodepine. Snart må man ha skohorn for å komme seg inn på T-banen. Bare stumper er igjen av det som en gang var ett av Norges mest grøderike områder.

Først var det gårdsbrukene som ble ofret. I dag er det eplehagene. I morgen skal vi antagelig inn å forsyne oss av markaområdene.

Det dreier seg om Akergårdenes forhenværende gårdsskoger; der dyrene beitet nær setrene. Der ble trær tatt ut som virke eller til brensel. Der bedrev man jakt og fiske til lyst og nytte. Når ville dyr streifet i skogene, var det ikke så trygt å ferdes der. I våre dager befinner de «ville dyrene» seg på kontorer inne i tigerstaden. Begynner man å utparsellere markaområdene, vil det vanskelig kunne gis noen reell begrensning, fordi politikere er som døgnfluer i det store samfunnsmaskineriet. Markagrensen er en prøvesten. Kan man ikke sette grenser noen sted, så kan man heller ikke gi rom for reell og positiv vekst.

Gårdene i Aker

Det fantes 206 registrerte gårdsnavn i Aker i 1955. 60 av dem lå i Vestre Aker. Til bydel 23 hørte 12, muligens 13, av de registrerte gårdsnumrene. Åkerdrift i vårt distrikt er nå begrenset til teiger på Gaustad og Sogn. Det blir en stor oppgave for lokalbefolkningen å fremme bevaring av de resterende jordene.

Gårdene i Aker har en lang historie bak seg. Opprinnelsen til hvert enkelt bruk er vanskelig å oppspore. Det vi vet, er av arkeologisk og navnemessig opphav. Skriftlige kilder er helleristningene. I Norge regner man med at jordbrukskulturen så smått tok til ved overgangen til yngre steinalder, det vil si cirka 4000 år før Kr. Man antar at en primitiv form for fedrift ble praktisert før åkerdriften. Pollenfunn av korn og åkergress er blitt funnet i torvmyrer. Da de første jordbrukerne etablerte seg, sto havet ca. 22 meter høyere enn i dag. Ryddingen fra den tiden var av beskjedent omfang. Fortsatt var menneskene som fangstfolk å regne. Overgangen fra nomadeliv til fast bosetting utviklet seg langsomt. I siste del av yngre steinalder, det vil si mellom 2500 og 1500 før vår tidsregning, regner man med at jordbruket var blitt hovednæring i lavereliggende strøk. En viss form for halvnomadevirksomhet må ha fortsatt.

Fra bronsealderen, ca. 1500 til 500 før Kr. har man sikre spor etter jordbruksdrift. Redskapene ble bedre i den tiden og svedjebruk ble vanlig. Det må ha gått hardt ut over skogområdene.

Det var likevel først i jernalderen, fra 500 før Kr. til 800 etter Kr. at virkelige gårdsanlegg ble dannet. Det skyldtes antagelig to ting: klimaforverring og jernet som ble base for redskap og våpen. Strandlinjen sto fortsatt 9 meter over dagens nivå ved inngangen til jernalderen. Utviklingen foregikk langsomt, men sikkert. Norge fulgte med i utviklingen fra kontinentalt hold, kanskje noe retardert.

Grimelund gård, Foto: Else M. Astrup

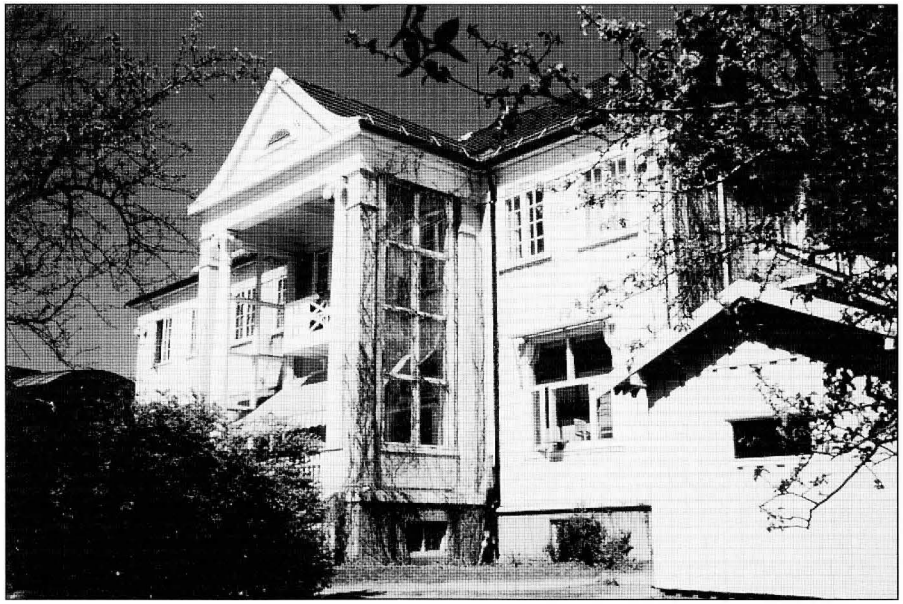

Lille Borgen gård. Foto: Else M. Astrup

Gårdsnavn forteller sin historie

Gårder med korte, stedsbeskrivende navn er regnet blant de eldste.

De kan ha vært enkeltgårder av større eller mindre omfang eller gårdskonglomerater. Eksempler på de eldste gårdsnavn i Vestre Aker er Berg, Sogn, Ris. Ris betyr krattskog på norrønt, gammel skrivemåte er Hriis, to i;er, stum h. Disse gårdene kan være fra eldre jernalder, altså før vår tidsregning eller muligens noe senere. I yngre jernalder skjøt nyryddingen fart. Under de første gårdene, som gjerne lå på høydedrag, ble vin-gårdene anlagt på engene til de eldste gårdsbruk som satelittgårder.

Ettersom våpnene ble bedre, kunne man lettere forsvare seg mot ville dyr. Man kunne også bygge slik at man fikk bedre beskyttelse.

Man torde derfor å innstallere seg ved de lavereliggende engområdene, midt i den fruktbareste jorden. Vin oversettes gjerne med fruktbar jord eller eng. Gårder som Skodvin, Borgvin, Vindarvin, Frodvin så dagens lys. Med tiden ble de til Skøiyn, Borgen, Vinderen, Frøen. Navnene gir en pekepinn om lokalisering og karakteristikk. Noe som kunne gi en rettesnor for omreisende i et analfabetisk samfunn. Vinderen kan være vingården ved Vindaren, navnet på Gaustadbekken som «vendte» seg ned over. Andre sammensatte gårdsnavn som Grimelund, forteller muligens om en kultplass; lunden ved elven Grima (som i dag går i rør). Siste stavelse «lund» kan også ha vært naturbeskrivende, gårdslunden ved elvebredden. Helt sikker kan man ikke være.

Vin-gårdene og Grimelund må regnes å høre til stadium to i bosettingsutviklingen etter de rene naturbeskrivende enstavelses gårdsnavnene. Hvis Grimelund er avledet av en tidligere kultplass, er gårdstuften antagelig yngre enn vin-gårdene.

Stadr, heim, land og setr-gårdene hører antagelig til tredje utviklingstrinn. På Østlandet er stad-endelse gjerne forbundet med større gårdsanlegg. Gaustad hører med i den gruppen. Antagelig er gården fra vikingtiden, det vil si fra 800 til 1000 etter Kr. Et skille på gårdsnavnene fra de tidligste landnåmsårene er at de blir mer personlig oppkalt. Eksempel ; Gaustadir kan være sammensatt av manns-navnet Gautr og stad, som betyr bosted. Men «gaus» betyr også flom, vannstrøm på norrønt. Det kan tenkes at gårdsnavnet kan være naturavledet. To elver møttes like ved tuften, så den forklaringen kan også ha noe for seg. Et annet eksempel; Smedstad kan ha vært smedens bosted, men man vet det ikke for sikkert.

Navn på land og heim var mindre vanlig i Aker. Rudgårdene kom til i middelalderen mellom 1000 og 1300. Rud betyr rydning. Rudgårdene er gjerne mindre gårder på skrinnere grunn. Vi har, som eksempel, Haugerud gård ved Sogn.

Av navnene å bedømme er gårdene i Aker av meget gammel opprinnelse. I hundrevis av år ble gårdsanleggene og jordbruks-landet rundt byen skjøttet på tradisjonelt vis. Stabilitet må ha vært et nøkkelord. Nyvinninger har kommet langsomt. Når det gjelder eierforholdene, derimot, har de langt fra vært stabile hvis man ser det over tid. Skal man lete etter grunner til at Akergårdene har fått slik

Vinderen. Fra Sollied: Akersgårder

"Havnen", Østre Gaustad. Fra Sollied: Akersgårder

en ublid skjebne, så er det vanskelig å trekke frem en enkelt grunn. Mange faktorer har spilt med. Mangel på respektfølelse fra ulike hold kan muligens være et viktig moment. Et nøkkelord er estetikk, som fortsatt lyder som et fremmedord for mange.

Eierforhold

«Historien gjentar seg» mener enkelte. «Den går i endeløse bølger,» mener andre. For Akergårdenes vedkommende virker det som det siste har vært tilfelle. Oppbyggende bølger er blitt erstattet av nedbrytende. En by uten visjoner er i ferd med å svelge de siste dråper av opplagsnæringen, en bygdekultur er blitt erstattet av en overfladisk, kynisk urbanisme. Et reservoir er tømt. Politikere suger ikke av egne bryst. Det mange som nå ønsker er å stupe inn i Markaområdene uten annet enn med kortsiktige mål og meninger for øye. Dramatikken i det å «sage den grenen man sitter på» er uforståelig for en som kanskje aldri har sett en motorisert sag.

Fra de eldste agrartider må gårdene i Aker i stor grad ha vært selveiende. I vikingtiden ble bøndene innerst i Oslofjorden akterutseilt i forhold til vikingene langst kysten. Akergårdenes eiere ble ikke tilhørende det såkalte herse-aristokratiet. Gårdene i Aker lå i fruktbart lende med rike ekspansjonsmuligheter. Det var ingen vits i å dra ut for å prøve lykken.

I tidlig middelalder fra cirka år 1000 tok gamle Oslo form som et ladested, og bysenter. Aker gård var den første som måtte vike for byutviklingen. Kongene så på Oslo som et knutepunkt og en viktig møteplass med lune viker. To store klostre ble anlagt i Oslo på 1100-tallet. Vakre steinkirker ble reist. En blanding av børs og katedral ble forent ved Akerselvens utløp. Oslo ble et administrativt kirkelig og kommersielt senter fra tidlig middelalder. Historiske begivenheter fant sted der ulike grupperinger møttes til tevlinger.

Allerede fra sagatiden, det vil si på 1200-tallet, gikk enkelte Akergårder over i Kongens eie. Mange gårder i Aker ble delt i ett eller flere bruk. Det gjorde eierne sårbare. Overgangen fra selveie til godseierdannelser i mer offentlig regi foregikk gradvis gjennom hele middelalderen. Rundt 1500 eiet kirken det meste av jorden i Aker. Det var særlig Hovedøen og Nonneseter kloster som sto som proprietærer, men også Domkapitlet var godsforvalter. Overdragelsene foregikk fra tidlig kristen tid, men det var særlig etter svartedauden i 1349 at det ble fart i omsetningen. Godsene ble overtatt dels som gaver til gjengjeld for sjelemesser, men også ved salg og ved pantsettelser. Noe gods ervervet Kirken fra Kronen. Det siste viser at pengehusholdingen var i emning. Jordegods var det eneste rentebærende anvendelsesmulighet. Tidene var såre tøffe med stup av landskyldsinntekter. Partsgårder og leilendingsbruk ble norm, men mange av oppsitterne i Aker var dyktige og utnyttet ødegårdene i tillegg til det de fra før forvaltet.

Skriftlige kilder

Fra 1300 får man forskjellige skriftlige kilder om kjøp, salg og makeskifter. Den viktigste er biskop Eysteins Jordebok fra

Det gamle Oslo omkring 1300. Fra Oslo Byleksikon

1390-tallet, den såkalte Røde Bok. Der står det at kirken da eiet 82% av all jord i Aker, Kronen 3% og private 15%. De skriftlige kildene som siden fulgte, får Akerbygdene ut av usikkerhetens slør. Til minste detalj kan vi følge eierskiftene og eierne. Deres ryggrad var gården og gårdslivet. Stolt lå brukene og ga næring til et stort omland.

Reformasjonen i 1536 markerer et skille i Akergårdenes historie. Bispegodset gikk automatisk over til Kronen. Klostergodset gikk i store deler over til verdslige len. Hovedøens klostergods var allerede blitt konfiskert i 1532 og lagt under Akershus slott. Rundt 1600 viser lensregnskapene at Kronen eiet 61% , Kirken 29%, private Oslo-borgere 8% og Akerbønder, det vil si brukerne, bare 2%.

Etter 7-årskrigen fra 1563 til 1570 overdro Kongen en del av sitt gods i Aker og omegn til Oslo-borgere som belønning for innsats i krigen eller som erstatning for tap. Lensregnskapene beskriver eierforholdene i Aker. Gårdene var delt i flere bruk og gjerne i flere parter. Landskylden ble beregnet i naturalia, målt som markesbol, øresbol (bol=bosted).

Byen brenner

17. august 1624 brant Oslo, og det nye Christiania ble flyttet inn under Akershus. I løpet av 1600-tallet ble flere større private gods dannet i Aker, særlig øst for elven, men også i vest. Under Hannibalfeiden i 1643-45 trengte Kongen penger og fikk pantsatt flere jordegods utenfor byen. Det var i den forbindelse at Bogstad, Nordre Rød og flere andre bruk i Sørkedalen ble overdratt fogden i Aker, Morten Lauritzsen (rundt 1650). Grimelund ble selveiende omtrent samtidig. Ris gård ble selveiende hundre år senere. Vinderen kom på brukerens hender i slutten av 1700-tallet. En av Borgengårdene ble sogneprestegård i 1746.

Etter at eneveldet ble innført i 1660, tok salget av krongodset fart for alvor. Særlig var året 1662 et aktivt overdragelsesår. Man ser at det ofte er de samme byborgere som erverver gårder eller parter i gårder. Mellom 1600 og 1675 kom halvparten av Akergårdene på private hender. De nye eierne bodde for det meste i byen, særlig om vinteren. Brukerne eller oppsitterne sørget for drift og kontinuitet.

Rundt 1700 var Kronens Akergods så godt som realisert. Kirken satt fortsatt med 15%. Bøndene hadde da 13% av jorden. Utover på 1700-tallet ble flere og flere av gårdene kjøpt av brukerne. Det hadde tatt mange år å gå. Da bøndene igjen fikk besitte jorden på mange av Akergårdene, var de røde lampene allerede tent. På midten av 1800-tallet ble elveleiene til industriområder. Bygrensen ble flyttet fra Grensen til Skillebekk i 1859 og videre til Kirkeveien i 1878. En del gårdsarealer ble fortært. Så ble grensen flyttet videre. Det skjedde i 1948. Med et pennestrøk var resten av Akergårdene innlemmet.

Akersogningene var lite forberedt på å stå imot presset. Gårdeierne dannet eliten. De følte byens åndedrag mot sin egen puls.

Enkelte var innflyttere og hadde liten følelse for sin bygd. Andre hørte til blant de innfødte akerværingene. Skillet mellom husmann og gårdeier hadde vært

stort. Oslo hadde sine fattigkvarter å kvitte seg med. Byen på sin side ønsket å kvitte seg med et problem. Gårdeierne i Aker var ofte selv forretningsfolk med ett ben i bylivet og ett på landet. Akerbygdene var etter krigen ikke lenger noen ordentlig bygd, men en hybrid.

Bevisst udugelighet

Da kong Christian den 4. anla Christiania på 1620-tallet, var det etter en grundig og reglementær plan. Siden har byen est ut i alle retninger. Altfor mange har hatt et ord med i spillet. Når ingen grupper blir enige, er det en skam å kaste krone og mynt om beslutningen. Slottets plassering skapte en todelt by. Synlige og usynlige skillelinjer stolte og steile holdninger. Akerbygdene var et reservoir for byen, skogene en oase. Hva gikk galt? Når kultur med stor K ble forvekslet med et naturprodukt og vise-versa, da ble byutviklningen uhåndterlig.

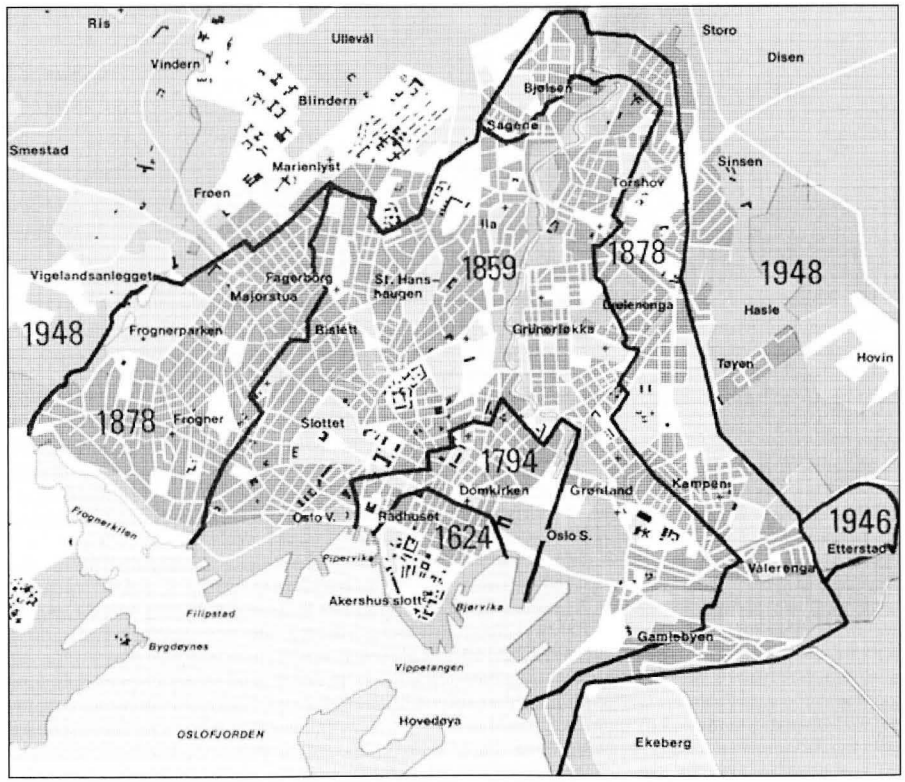

Byutvidelsene 1624 til 1946.
Ved neste byutvidelse i 1948 ble Oslo og Aker slått sammen. Fra Oslo Byleksikon

Skal man få en by til mer enn å overleve, må man sørge for et det er balanse mellom fast byggemasse og grøntarealer. Bevisst udugelighet har vært ledetråden i mye av det som har vært gjort. Hadde Akerbygdene fått en «snillere» profil, ville man kanskje lettere kunne ha akseptert en skånsom utnytting av Marka. Men beviselig har man ikke kunnet nyttiggjøre seg de områdene som ble gitt til disposisjon i 1948 med måtehold og ærefølelse. Resultatet er blitt hummer og kanari-»laissez-faire eller laissez-miserable», alt etter som man ser det.

Store skogarealer og fjellområder er blitt fredet i de senere år. Det gjelder bevaring av det biologiske mangfoldet.

Hvorfor er det ikke blitt laget en tilsvarende mangfoldsplan for Oslo? Etter at man grovt har forsynt seg av den dyrkede marken i det tidligere Aker, vil mange nå gjenta bedriften i skog-områdene. Det er enkelte som aldri som skjønner når det lyser rødt.

En by skal snart feire sitt millenium. En bygd kan markere sin 50-årige status som by. Mer enn noen gang er det tid for ettertanke. Hva skjer med gamle Aker i årene etter 2000-års-skiftet?

Christian IV peker på hvor byen Christiania skal legges

KULTURMINNER I OSLO OG AKERSHUS

VED FINN HOLDEN

Sigbjørn Larsen har gitt ut en rekke bøker av lokalhistorisk tilsnitt, som "Hele Norges Karl Johan" og "Malernes Kragerø". Nå har han ansvaret for tekst og bilder til en ny fin bok: "Kulturminner i Oslo og Akershus", et område rikt på minner fra historien.

Larsen går kronologisk til verks, først Nøstvet-boplasser og helleristninger på Ekeberg og ved Bingsfoss. Så behandler han middelalderens Oslo med boplasser, praktbygg, veier og krigshendinger. Borganlegg fra bygdeborger til festninger og forskansninger som Akershus, Blaker skanse og Oscarsborg er beskrevet og gjengitt med gamle svart-hvit bilder og nye vakre fargebilder tatt av forfatteren.

Sigbjørn Larsen forteller levende om folks liv, både vaskekonene og verks-eierne. Her savner jeg en tilsvarende skildring av dagliglivet med slitet og bekymringene for malm- og tømmer-kjørerne langs Ankerveien. Han forteller om de best bevarte partiene av Anker-veien forbi Båntjern og Sognsvann, hva med også et bilde fra denne delen av Ankerveien?

Sigbjørn Larsen forteller om Peder Ankers store virksomhet på Bogstad. En viktig integrert del av Peders Ankers samlede innsats er jo Kjerraten på Åsa. Selv om denne formelt ikke hører til Akershus, burde den vel likevel vært nevnt under Peder Ankers store innsats.

Flere ganger savner jeg kart til hjelp under lesningen. Senere behandler Larsen vannveien gjennom Oslo og kysten. Boka er utstyrt med et vell av fine fargebilder fra Oslo og Akershus.

Boka gir smak på å vite mer, samtidig som vi tydelig ser fattigdommen på kulturminner fra vår bydel. Det eneste større kulturminne herfra nevnt i boka er Ankerveien.

Mange av bildene er en nytelse. En bok det er vel verdt å bla i og å lese.

Kulturminner i Oslo og Akerhus, av Sigbjørn Larsen, Oslo 1997.

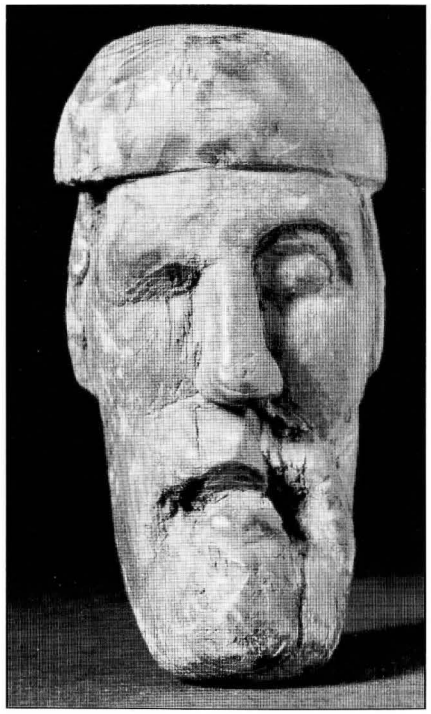

Treskulptur av Odin, fra boken

VINDEREN HISTORIELAG

	ÅRSREGNSKAP 1997		BUDSJETT 98
Medlemmer pr 31.12	758	804	900?
	1996	1997	1998
RESULTAT REGNSKAP			
INNTEKTER:			
KONTINGENTER	76,950	79,600	88,000
GAVER	11,900	22,708	50,000 (proj.H+K)
SALGS INNTEKTER	2,195	3,125	3,000
RENTEINNTEKTER	4,148	3,644	4,000
SUM INNTEKTER	95,193	109,077	135,000
UTGIFTER:			
MEDLEMSBLADET	37,023	45,898	60,000
MØTEUTGIFTER	6,583	17,579	20,000
FOTO OG BILDER	0	2,846	5,000
PORTO	7,643	9,935	15,000
KONTORUTGIFTER	13,640	9,299	15,000
DIVERSE UTGIFTER	652	1,877	55,000 (proj.H+K)
SUM UTGIFTER	65,541	87,453	170,000
ÅRETS RESULTAT	29,652	21,624	-35,000
BALANSE:			
EIENDELER:			
KASSE	1,415	390	
BANK og FOND	99,640	111,370	
POSTGIRO	3,366	14,285	
SUM EIENDELER	104,421	126,045	
GJELD OG EGENKAPITAL:			
FRI EGENKAPITAL	74,769	104,421	
ÅRETS RESULTAT	29,652	21,624	
SUM GJELD OG EGENKAP.	104,421	126,045	

Vinderen 15. mars 1998

Per Henrik Bache
sekretær / kasserer
sign.

Årsregnskapet 1997 er revidert og funnet i orden.

Tore Holst
sign.

Axel Ramm
sign.

ÅRSMØTE I VINDEREN HISTORIELAG 31.MARS 1998

Til stede på Holmenkollen Restaurant var ca 100 medlemmer.

1.Årsmøtet ble åpnet ved formannen, Øyvind Gaukstad.
2.Eskild Jensen ble valgt til møteleder. Videre ble valgt til referent Ole A. Krohn og til å skrive under protokollen Gudveig Bache og Bernt Erik Næsguthe.
3.Ingen bemerkninger fremkom til innkallingen eller sakslisten.
4.Årsberetningen ble lest opp av formannen og godkjent av forsamlingen. Møteleder uttrykte ros for en god gjennomføring av et ærgjerrig program. Årsregnskapet ble likeledes godkjent og styret gitt ansvarsfrihet. Gjennomgangen utført av en av de to revisorer ble ansett som tilfredsstillende. Budsjettet for 1998 tatt til etterretning.
5.Innkomne forslag - Styret ved formannen fremmet forslag om endring av vedtektene således at kontingenten for livsvarig medlemskap ble hevet til 20 ganger årskontingenten (tidligere 10 ganger). Begrunnelsen var at den eksisterende sats på lengere sikt ville kunne svekke lagets økonomiske soliditet. Fra salen ble det fremmet forslag om å fjerne muligheten for i fremtiden å tegne livsvarig medlemskap. Forslaget fra salen ble ved avstemning vedtatt med klar majoritet.
6.Valgkomiteens forslag ble fremlagt av Bjarne Mjaaland. Øyvind Gaukstad og Finn Holden ble gjenvalgt til styret. Siri Ytrehus og Anne-Lise Fossum ønsket ikke gjenvalg. I deres sted ble valgt Else Astrup og Gunnar Sandsbråten. Alt i overensstemmelse med valgkomiteens forslag.
7.Revisorer (Tore Holst var ikke på valg) ble valgt Bjarne Mjaaland (ny). Som nytt medlem av valgkomiteen til erstatning for Bjarne Mjaaland ble valgt Karen Margrethe Sødring.
8.Årsprogram for 1998 ble gjennomgått av Øyvind Gaukstad. Engasjement for tidligere husmannsplasser i tillegg til Holtet bl.a. Hagan ble etterlyst.

Referent: Ole A. Krohn

Gudveig Bache

Ole A. Krohn — Bernt-Erik Næsguthe

ÅRSPROGRAM 1998

Fremlagt på årsmøtet av daværende leder Øyvind Gaukstad

1. 4 medlemsmøter inkl. den europeiske kulturminnedagen
2. 4 medlemsblad
3. Smia på Gaustad - åpning 1/10
4. Lille Holtet husmannsplass på Slemdal
5. Kulturminnekart for Bydel Vinderen. Ferdig i 1998
6. Presentasjon av gamle hoppbakker, slalåmbakker, skihytter - arbeidet påbegynt
7. Kultursti langs Sognsvannsbekken - Samarbeid med Park- og Idrettsvesenet. Forprosjektering 1998. Arbeidet igangsettes 1999.
8. Fortsatt fotografering av gamle hus og bygninger i bydelen
9. Fortsatt dataregistrering av bilder, tegninger etc.
10. Styremedlemmenes spesialfelter
11. Komiteer (fotogruppe, gårdshistoriegruppe, intervjugruppe, Markagruppe etc.)

HVOR ER DETTE?

Foto: Finn Holden

SEKRETÆRENS HJØRNE

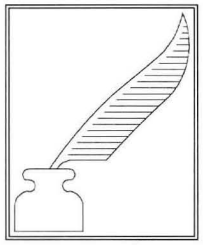

Vi vokser stadig og vi har snart nådd vårt mål for dette året.

Bare siden sist den 15.mai har vi fått 35 nye medlemmer som vi ønsker velkommen til oss. Vi har pr. 20.aug 873 medlemmer i laget etter at vi har strøket 9 medlemmer av ulike grunner i samme periode.

Har du tenkt på om ikke du burde overtalt dine naboer til også å bli medlemmer av historielaget vårt. Gjør noe med det nå, så sender vi dem blad nr 25-27 når innbetalingen er kommet.

Årskontingent 1998 - selvkontroll:

Disse ordene er til deg som ennå ikke har betalt skyldig kontingent til laget. Jeg er nødt til å gjenta dette da vi fremdeles mangler pr dato over 100 kontingenter for 1998. Det er altfor mange, og vi undrer oss over hvorfor det er så mange trege betalere i vårt historielag.

Med blad nr 1/98 fulgte det en giroblankett, og vi venter at du snarest betaler kontingenten som er forfalt.Ta deg tid til å se om du er den som skylder for de to siste årene fordi det ikke står et 7 og 8 tall bak navnet ditt. Oppgjør ventes omgående.

Å være à jour med betalingen bør baseres på selvkontroll. Dette er til stor hjelp for sekretæren. Ønsker du å betale for flere år om gangen, er det helt i orden, men merk av på giroen hva du betaler for.

Hvis du er tvil om hva du har betalt før, kan du lese dette av din adresselapp på dette siste blad eller giro. Du finner koden for kontingent i blad nr 1/98. Hvis du synes at dette er vanskelig eller om du finner ut at sekretæren har gjort en feil i registreringen, er det bare hyggelig om du ringer på telefon 22 50 70 83 eller epost pbache@online.no. Andre feil kan du selvfølgelig kommentere når du sender inn kontingenten din.

Du synes sikkert at forrige blad ble bra, men det ble dobbelt så dyrt som vi hadde beregnet. Regnskapet viser derfor at bladbudsjettet allerede er overskredet, og vi må overføre andre midler til dette og neste nummer.

Hittil i år har flere ønsket å støtte laget vårt med private gaver, og det takker vi meget for. Vi har av sendt takkebrev til Vinderen bydelsforvaltning for ytterligere kr 10 000 i gave og til Eckbos legater for kr 5000 i gave i sommer.

For de som mangler noen av våre tidligere 24 blader fra 1992-97, kan disse kjøpes ved henvendelse til sekretæren. En samlet oversikt over alle våre artikler gjennom årene er lagt ut på internett og vil snart komme i bladet. Hvis du har gitt bort det siste nr. av bladet, kan du få kjøpt et nytt i Vinderen Bok- og Papirhandel som er så hyggelige å hjelpe oss med salget.

STYRET I VINDEREN HISTORIELAG

1997-98

Leder:	Anne-Wenche Ore
Nestleder:	Arild Holland
Sekretær/kasserer:	Per Henrik Bache
Redaktør:	Finn Holden
Styremedlem:	Else M. Astrup
"	Evelyn Borchsenius
"	Øyvind Gaukstad
"	Ole Krohn
"	Gunnar Sandsbraaten

Historielaget har til formål å vekke interesse og skape forståelse for vår bydels historie. Det er viktig å ta vare på gamle minner i vårt nærmiljø som en kulturarv vi ønsker å gi videre.

Laget arrangerer medlemsmøter og gir ut et medlemsblad som kommer ut fire ganger i året. Laget ønsker å arbeide aktivt for å verne og merke fornminner og alle slags kulturminner i vår bydel.

Vi vil gjerne nå flest mulig av bydelens beboere og ønsker at de støtter laget med medlemskap eller deltar i vår virksomhet. Er du interessert i vårt arbeid, kan du ta kontakt med Per Henrik Bache, tlf. 22 50 70 83, eller pbache@online.no.

... fortsettelse fra forrige side

Vårt medlemsblad nr 28 (4/98) er under arbeide. Det utkommer i november med nærmere beskrivelse av vårt tjueåttende møte i desember. Kom gjerne med ideer til andre arrangementer du ønsker i historielagets regi.

Ikke medlemmer kan melde seg inn i historielaget ved å betale årskontingent på kr 100.- på vår girokonto 08250409339.

Har du anledning til å besøke historielagets hjemmeside på internett, kan du finne det på http://home.sol.no/~pbache/vindhist.html. Nå også med 13 gamle bilder fra strøket.

Håper mange finner veien til vårt arrangement på kulturminnedagen den 13. september på Midtstuen skole.

Per Henrik Bache